

Skolbiblioteket – spelar det någon roll?

En studie av hur en friskola klarar sig utan skolbibliotek

MONA DAHLSTRÖM
JOSEFIN HÄGG

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

Svensk titel: Skolbiblioteket – spelar det någon roll?
En studie av hur en friskola klarar sig utan skolbibliotek.

Engelsk titel: The school library – does it matter?
A study of how an independent school manages without
a school library.

Författare: Mona Dahlström & Josefin Hägg

Kollegium: Kollegium 3

Färdigställt: 2009

Handledare: Inga Lalloo

The aim of this bachelor thesis is to investigate how one independent senior high school without a school library regards the role of school libraries. (What is their view of information literacy? Do they manage to reach the goals of Lpf 94 and the goals of each school subject without a school library of their own?). We have chosen to interview the principal and two teachers. Our major findings are that the public library in our study has been given the role of a school library, a role we think it can not fulfil. The librarians guide pupils to the bookshelves instead of being collaborators in the learning process to create new knowledge. The principal and the teachers, in our study, do not believe in the pupils' ability to develop better reading skills even if they have access to more books. Readers will stay readers, non – readers likewise. Earlier research contradicts this statement. The principal and the teachers find pupils information literate. We believe they are computer literate. Earlier research shows that teachers often think pupils are information literate. Although computers might be one of several information sources, they alone do not make students advanced users of information. The principal and the teachers mean to say that this school accomplishes its goals. We think they will have problems reaching their goals without the public library.

Nyckelord: Skolbibliotek, Friskola, Fristående skola,
Informationskompetens, Livslångt lärande

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Problemformulering, syfte och frågeställningar.....	2
2. 1 Problembegränsning.....	3
2.2 Litteratur och informationssökning.....	3
3. Begrepp.....	4
4. Bakgrund.....	6
4. 1 Friskolan.....	6
4. 2 Lagar och förordningar.....	7
4.2.1 Förordning 1996:1206 om fristående skolor.....	8
4.2.2 Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94.....	8
4.2.3 Skollagen.....	9
4.2.4 Kursplaner.....	9
4. 3 Skolbiblioteket.....	11
4.3.1 Bibliotekslagen.....	11
4.3.2 UNESCO: s skolbiblioteksmanifest: Skolbibliotekens roll i undervisningen och lärande för alla.....	12
4. 4 Aktuella debatter.....	13
4.4.1 Friskola och kommunal skola i konkurrens.....	14
4.4.2 Nationell bibliotekspolitik.....	15
5. Tidigare forskning och annan litteratur.....	18
5. 1 Skolbibliotekets roll i undervisningen.....	19
5. 2 Skolbibliotekets roll för läsförmåga och läslust.....	22
5. 3 Bibliotekariens roll i skolbiblioteket.....	23
5. 4 Informationskompetens och källkritiskt tänkande.....	25
6. Metod.....	28
6. 1 Urval.....	29
6. 2 Intervjuguidens utformning och genomförande av intervjuerna.....	29
7. Resultatredovisning.....	31
7. 1 Friskolans bakgrund.....	32
7. 2 Respondenternas bakgrund.....	33
7. 3 Friskolans syn på skolbibliotekets roll.....	33
7. 4 Friskolans syn på informationssökning och källkritiskt tänkande.....	34
7. 5 Friskolans syn på läsförmåga och läslust.....	35
8. Diskussion och slutsatser.....	38
8. 1 Hur ser rektor och lärare på skolbibliotekets pedagogiska roll för skolan?.....	38
8. 2 Hur tänker rektor och lärare, kring informationskompetens, källkritik och bibliotekskunskap och hur arbetar man med detta i friskolan?.....	42
8. 3 Vilken strategi har skolan för att nå upp till målen för läsförmåga och läsförståelse, som finns formulerade i Lpf 94?.....	44
9. Sammanfattning.....	47
10. Käll- och litteraturförteckning.....	49
Bilaga 1. Intervjuguide skolledare.....	53
Bilaga 2. Intervjuguide lärare.....	56

1. Inledning

Gymnasieskolan är i dag det sista steget innan man går vidare ut i arbetslivet eller till vidare studier. Efter att ha gått ut gymnasiet är målet att eleven ska vara väl förberedd för det livslånga lärandet, och kunna ha nytta av sina kunskaper såväl i yrkeslivet, som i fortsatta studier.¹ Eleven ska kunna söka, granska, och använda sig av information.² Fokus på undervisningen har flyttats från att skolan tidigare fokuserar på att eleverna ska få den tillhandahållna kunskapen, till dagens situation då eleverna själva ska söka, bearbeta och skaffa sig ny kunskap. Forskning visar att välrustade skolbibliotek med utbildad personal har en gynnsam effekt på lärandet.³

Den debatt som pågått/pågår angående friskolornas bristande satsning på skolbibliotek var det som väckte intresset för vår forskningsuppdrag.⁴ Vi arbetar båda på integrerade folk- och skolbibliotek bibliotek och det färgar naturligtvis vår inställning till skolbibliotek. Som vi ser det kan ett välordnat skolbibliotek och dess personal vara en stor resurs för skolan. Skolbibliotekets personal kan bistå elever med sin kunskap om informationssökning, samt samordna och tillhandahålla media i samråd med lärarna men även med skolledningen. I vårt dagliga arbete ser vi nyttan av tillgången till lämplig litteratur för läsfrämjande insatser. Vi ser även hur vi genom att samarbeta med lärarna kan vägleda eleverna i deras informationssökning för att nå framgång och lösa ett uppkommet informationsbehov. I vår resultatredovisning inser vi att vår förförståelse och erfarenhet kommer att spela en viss roll. Vi anser inte att datorn, databaser och länkar kan ersätta ett välfungerande skolbibliotek, även om vi måste vara öppna för att det är möjligt att bedriva en bra verksamhet utan skolbibliotek. Hela 82 procent av friskolorna på gymnasienivå saknar skolbibliotek, jämfört med 12 procent av de kommunala gymnasieskolorna.⁵ I dag finns det 414 fristående gymnasieskolor, vilket innebär att 44 procent av dagens gymnasieskolor drivs av en fristående huvudman.⁶

Vi är oroad över den minskade satsningen på skolbibliotek och tror att det kan få konsekvenser för den enskilde eleven, men även för biblioteken, både skolbibliotek och folkbibliotek. Vi menar också att det kan påverka framtida politiska beslut kring bibliotek. Detta tycker vi märks i den debatt som har följt Kulturrådets undersökning, där man diskuterade friskolornas bristande satsning på skolbibliotek.⁷ I debatten uttalar sig bland andra kanslichefen för Friskolornas riksförbund Carl-Gustaf Stawström, som påpekar att det inte finns något krav på att friskolorna måste ha egna skolbibliotek. Stawström menar att det viktiga inte är att friskolan har ett eget skolbibliotek, utan att man finner en annan lösning, som garanterar utbildningens kvalitet. Det finns i dag inga generella lösningar för hur friskolorna löser skolbiblioteksfrågan, men en av lösningarna är att eleverna kan gå till folkbiblioteken. Stawström menar att folkbiblioteken har en service som friskoleleverna har rätt att nyttja. Om folkbiblioteken upplever att friskoleeleverna tömmer biblioteket på böcker och resurser så är det ett problem för folkbiblioteken, som

¹ *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94: gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna oh vuxenutbildningen för utvecklingsstörda 2006. Passim*

² Se kapitel 4.2.2

³ Se kapitel 5

⁴ Se kapitel 4.4

⁵ *Skolbiblioteken. 2002. 2003 s.10.*

⁶ Skolverket 2009. *Pressmeddelande: Fler gymnasieelever och gymnasieskolor än någonsin.*

⁷ Se kapitel 4.4

tillsammans med kommunen bör se över sina prioriteringar, menar Stawström.⁸ Enligt Claes Bromander, vice ordförande för Friskolornas riksförbund, satsar många friskolor sina pengar på extra datorer i stället för skolbibliotek, då datorerna kan användas till att söka information.⁹ Det förekommer även en debatt om friskolornas konkurrenssituation gentemot de kommunala skolorna, där många friskolor utmålas som enbart vinstdrivande företag, som suger ut kommunerna på pengar. Friskolor finns emellertid i olika regi och alla drivs inte som vinstdrivande företag. Vissa drivs på ideell basis.¹⁰ De olika pedagogiska inriktningarna kan naturligtvis ha en viss inverkan på hur friskolan ser på skolbibliotekets pedagogiska roll.

2. Problemformulering, syfte och frågeställningar

I dag ligger ansvaret för folk- och skolbiblioteken på varje enskild kommun, som enligt bibliotekslagen ska ansvara för att det finns lämpligt fördelade skolbibliotek inom grund- och gymnasieskolan. Kommunen är däremot inte huvudman för friskolorna.¹¹ Detta gör att friskolorna kan låta bli att starta egna skolbibliotek och hänvisa till att det inte står att de behöver det enligt bibliotekslagen. Kommunen kan hänvisa till att de endast har ansvar för biblioteksverksamhet i kommunal regi. Friskolorna hamnar därför mellan stolarna. Samtidigt finns det klara mål i både kurs- och läroplan som säger att skolan ska se till att eleverna kan söka, tillägna sig och kritiskt granska information. Rektorn på varje skola är ansvarig för att eleverna når målen. Folkbiblioteken är öppna för alla, och är inte tänkta att ersätta skolbiblioteken, men ändå verkar det som att man från Friskolornas riksförbund ser på folkbiblioteken som ett alternativ till att skaffa ett eget skolbibliotek. Att starta upp ett bra skolbibliotek kräver stora ekonomiska resurser. Om inte friskolorna själva kan eller vill satsa på skolbibliotek måste man bestämma hur de ska kunna nå upp till målen, och varifrån dessa resurser ska tas. Vi menar att friskolornas bristande satsning inte enbart berör skolans elever, utan även kommer att påverka kommunernas fördelning av roller och resurser till biblioteken, både folkbibliotek och skolbibliotek. Det kan i förlängningen också påverka skolbibliotekets roll och hur man politiskt prioriterar skolbiblioteken. Svensk Biblioteksförning förespråkar en nationell bibliotekspolitik, för att skapa en övergripande struktur och ett samlat synsätt på bibliotekets roll. Behövs det en nationell bibliotekspolitik, eller klarar sig friskolorna utan egna skolbibliotek? Den frågan kommer vi inte att kunna besvara med hjälp av våra frågeställningar nedan, men vi vill ha den med som en tankegång i vårt arbete. Relevansen för att diskutera frågan, menar vi kan komma att klarna mot slutet av vårt arbete. Skolbibliotekets roll är enligt vår förförståelse viktigt för kvalitén på skolornas arbete.

I vår uppsats fokuserar vi på skolbibliotekets pedagogiska roll, och vilken roll skolbiblioteket kan ha för skolan. Det rapporteras att friskolorna är de skolor som satsar minst på skolbibliotek, och den största anledningen påstås vara ekonomiska skäl, då många friskolor drivs i rent vinstintresse. I debatten om friskolorna utmålas friskolorna ibland som vinstdrivande företag och inte som pedagogiska verksamheter. Därför skulle vi vilja förstå varför friskolan inte satsar på skolbibliotek, och hur man når de mål som

⁸ Cato, Carl 2008. *Kommunens ansvar att hjälpa friskolorna*.

⁹ Westlund, Johanna 2008. *Många skolor utan bibliotek*.

¹⁰ Se kapitel 4.1

¹¹ Se kapitel 3

finns i skolans styrdokument. Vi tror att valet att satsa på skolbibliotek beror på vilken syn man har på skolbibliotekets pedagogiska roll. Vi anser därför att det är av stor vikt att förstå hur friskolorna ser på skolbibliotekets pedagogiska roll, och hur de arbetar mot de mål som finns i Lpf 94 och i kursplanerna.

Syftet med vår uppsats är att ta reda på hur rektor och lärare på en fristående gymnasieskola utan skolbibliotek, ser på skolbibliotekets roll, och om de anser att de klarar att nå upp till de mål som finns i Lpf 94 och kursplanerna utan ett skolbibliotek.

För att utreda och uppfylla studiens syfte har vi utformat följande frågeställningar:

1. Hur ser rektor och lärare på skolbibliotekets pedagogiska roll för skolan?
2. Hur tänker rektor och lärare, kring informationskompetens, källkritik och bibliotekskunskap och hur arbetar man med detta i friskolan?
3. Vilken strategi har skolan för att nå upp till målen för läsförmåga och läsförståelse, som finns formulerade i Lpf 94?

2. 1 Problemavgränsning

Vi har valt att studera en friskola på gymnasienivå, då gymnasiet är sista steget för eleverna innan de fortsätter studera eller börjar sin yrkeskarriär. Eleverna på gymnasienivå förväntas kunna arbeta självständigt och kunna söka, granska och använda sig av information.¹² I vår studie har vi valt att fokusera på rektorns och lärarnas perspektiv på skolbibliotek. Vi menar att det är rektor och lärare som har störst påverkan på om skolan satsar på skolbibliotek eller inte.¹³

Friskolorna är inte en homogen grupp, och vårt syfte är inte att dra några generella slutsatser som gäller på alla friskolor, utan vi vill ge en bild av hur just vår friskola ser på skolbibliotekets pedagogiska roll, varför de valt att inte satsa på skolbibliotek, samt om de anser sig nå upp till de mål som finns formulerade i läroplanen, Lpf 94 och kursplanerna för de enskilda ämnena.

2.2 Litteratur och informationssökning

För att hitta relevant litteratur och information till vår uppsats har vi dels använt oss av sökord som: *friskola/fristående skola, skolbibliotek, läroplaner, informationskompetens och livslångt lärande*. Vi har även sökt i BADA, där vi hittade två uppsatser som berörde vårt ämne, och utifrån deras källförteckningar, har vi kunnat hitta relevant litteratur.

¹² Se kapitel 4.2.2

¹³ Hell, Maud 2008. *Utveckla skolbiblioteket! Att starta och driva en bra verksamhet*, s. 25-29.

Då vi upptäckte att just friskola och skolbibliotek inte var ett väl utforskat område, valde vi även att dela upp ämnet i friskola och skolbibliotek. För att få en aktuell bild av läget mellan friskolor och skolbibliotek, har vi använt oss av Sveriges regionala skolbiblioteksföreningars webbsida, Kulturrådets webbsida, Friskolornas riksförbunds webbsida samt Skolverkets webbsida.

3. Begrepp

Vi vill börja med att kort introducera begrepp som vi kommer att använda oss av i denna uppsats. Begreppet *informationskompetens* är det som ägnats mest uppmärksamhet, eftersom det har visat sig under arbetets gång att det är ett centralt begrepp som har stor betydelse i vår undersökning.

Friskola/Fristående skola

Friskola/Fristående skola är en skola som har en annan huvudman och ägare än stat, kommun eller landsting. Vi kommer att använda begreppet friskola och fristående skola parallellt i vår uppsats. Vi skiljer på friskolor och privatskolor då svenska friskolor finansieras med skolpeng, och privatskolor finansieras helt eller delvis av elevavgifter.¹⁴

Informationskompetens

Monica Nilsson är yrkesverksam som skolbibliotekarie på en grundskola. Hon har skrivit flera böcker som handlar om skolbibliotek, dess roll och hur man lär ut informationsfärdighet. Informationskompetens är förmågan att kunna omvandla information till kunskap. Enligt Monica Nilsson är informationskompetens en förmåga som gör att eleven kan tolka och kritiskt granska information. Det är en process som inte är linjär, och omfattar såväl sökningar via Internet och databaser, som traditionella bibliotekskunskaper.

Nilsson citerar i sin bok:

Information literate people are those who have learned how to learn. They know how to learn because they know how knowledge is organised, how to find information and how to use information in such a way that others can learn from them. They are people prepared for lifelong learning, because they can always find and use the information needed for any task or decision at hand. (ALA Presidential Committee on Information Literacy)¹⁵

Such a learning process would actively involve students in the process of:

knowing when they have a need for information identifying information need to address a given problem or issue finding needed information and evaluating the information organizing the information using the information effectively to address the problem or issue at

¹⁴ Friskolornas riksförbund

¹⁵ Nilsson 2007, s. 20.

hand. Such a restructuring of the learning process will not only enhance the critical thinking skills of students but will also empower them for lifelong learning and the effective performance of professional and civic responsibilities (<www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm>).¹⁶

Ovanstående formuleringar, kommer från en rapport som den amerikanska organisationen inom biblioteksområdet (ALA) har tagit fram, angående begreppet informationskompetens (Information Literacy) och den process som föregår den. Information Literacy begreppet beskrivs av Paul Zurkowski som "the ability to use techniques and skills for the wide range of information tools as well as primary sources in molding information – solutions to problems".¹⁷ Nedan beskrivs stegen i en informationskompetensmodell ur en skrift med titeln *Information skills in the secondary curriculum*.¹⁸

- Vad behöver jag veta
- Vilka källor kan jag eventuellt använda?
- Hur får jag tag i informationen?
- Hur ska jag använda källorna
- Vad ska jag anteckna?
- Har jag den information jag behöver?
- Hur ska jag presentera det?
- Vad har jag åstadkommit?

Carol Kuhlthau, forskare vid Rutgers University i USA, har gjort en beskrivning av de känslotillstånd som elever genomgår i informationssökningsprocessen.¹⁹ Modellen kommer att beskrivas närmare i avsnittet *5.4 Informationskompetens och källkritiskt tänkande*.

Livslångt lärande

Begreppet livslångt lärande har utvecklats parallellt med begreppet informationskompetens.²⁰ Globaliseringen, rörligheten av företag och människor har gjort det nödvändigt för individer att vara flexibla. Våra livsbetingelser förändras ständigt och många kommer att byta yrke flera gånger under sin yrkeskarriär, vilket gör att det finns ett behov av fortbildning under hela den yrkesverksamma tiden. Digitaliseringen och den snabba förändringstakten i samhället, har gjort det nödvändigt att ha förmågan att kunna hantera och tillgodogöra sig informationen från de olika informationskanaler som finns tillgängliga. Digital information blir allt vanligare både på arbetsplatser och som samhällsinformation. Fortbildning behövs för yrkeslivet, men det är inte enbart för yrkeslivet vi lär oss. Vi lär oss för att kunna fungera i vardagen. Vi lär oss för livet.²¹

Vår tolkning av livslångt lärande är att informationskompetens blir en viktig del och kanske också en förutsättning för det livslånga lärandet, som är en ständigt pågående process. Vi lär oss för att utveckla färdigheter, förmågor och förståelse så vi kan tolka och förhålla oss till ny information och skapa ny kunskap i arbetslivet och för fritiden.

¹⁶ Nilsson s. 20-21.

¹⁷ Nilsson, s. 18.

¹⁸ Nilsson s. 18.

¹⁹ Kuhlthau, Carol, C (1993). *Seeking meaning: A Process Approach To Library and Information Services*, s. 41-53.

²⁰ Nilsson s. 18.

²¹ Nilsson 2007, s. 17-19.

Problembaserat lärande (PBL)

Problembaserat lärande är ett sätt att undervisa men även ett sätt att se på kunskap och lärande. PBL utgår från att eleverna arbetar med problemlösning och att eleverna är aktiva och själva styr sitt lärande. Eleverna arbetar i grupp och man integrerar ämnen. Läraren får en mer handledande roll. Hur man tillämpar PBL kan variera från skola till skola.²²

Skolbibliotek

Det finns flera definitioner på skolbibliotek. Vi har valt en version av den framstående professorn/forskaren Louise Limberg, verksam vid bibliotekshögskolan i Borås.²³ Hennes definition täcker fem dimensioner i skolbiblioteket. Limberg menar att ett skolbibliotek är ett rum för böcker och andra medier, där det finns möjlighet att genom ett system hitta en speciell bok. Skolbiblioteket drivs av kunnig personal, och ingår som ett verktyg i undervisning och inläring.²⁴ Denna definition tar med de fem dimensionerna, rummet, medierna, informationssystemen, verksamhetens innehåll och ändamål och personal.

4. Bakgrund

I det här avsnittet börjar vi med att beskriva friskolornas utveckling. Vi presenterar de olika typerna av friskolor som finns. Vi går även in på de kursplaner – Svenska A, Svenska B, Samhällskunskap A och Projektarbete - som vi finner relevanta i sammanhanget, därför att de säger något om synen på läsning, informationssökning och källkritiskt tänkande. Lagar och styrdokument presenteras för att visa vad som reglerar friskolans verksamhet och skolbibliotekens verksamhet. Vi gör därefter en överblick över debatten som pågått och fortfarande pågår om skolbibliotekens vara eller inte vara i skolans verksamhet. Utbildningsminister Jan Björklund föreslår att skolbiblioteksfrågan ska lyftas in i förslaget till en ny skollag och därmed bli en del av skolinspektionens uppdrag och arbete.²⁵

4. 1 Friskolan

Fristående skolor har funnits i olika omfattning i Sverige. Från att ha varit många fristående skolor under 1800-talet och början av 1900-talet, minskade antalet friskolor under mitten av 1900-talet. Det berodde till stor del på att det svenska skolsystemet utvecklades och förändrades, friskolorna skulle ses som komplement eller alternativ till de of-

²² *Problembaserat lärande: något för grundskolan och gymnasiet*/Bo Jerdmyr, Per-Olov Olsson, Roger Törnert och Maria Åkesson 1999. s. 12.

²³ Se kapitel 5

²⁴ Limberg, Louise 1990. *Skolbibliotek för kunskap och skapande: ett ide och servicematerial för lärare och bibliotekarier om biblioteket i undervisningen*, s. 69.

²⁵ Se kapitel 4.2.3

fentliga skolorna. Åren runt 1980 fanns det ungefär 30 verksamma friskolor, några fick stadsbidrag, men de flesta betalades med privata medel.²⁶ Utvecklingen av friskolor tog fart efter att man 1992 beslutat om den så kallade friskolereformen, vilket innebär att friskolorna har rätt till bidrag från kommunen. Det fanns 90 fristående grundskolor 1992. Läsåret 2007/2008 hade det ökat till 635 fristående grundskolor. Ansvaret för tillsyn och godkännande av friskolorna ligger på Skolverket.²⁷

Jonas Hellman beskriver hur skolpengen startade en våg av friskolor. Hellman menar att skolpengen inte är den enda anledningen till att så många friskolor startar verksamhet. Det finns en efterfrågan på alternativ utbildning, som bryter sig loss från de traditionella utbildningsmetoderna som härstammar från det gamla industrisamhällets syn och behov, och som den kommunala skolan ofta använder sig av. I boken beskrivs 30 olika friskolor, detta för att visa på den mångfald som finns inom friskolorna. Det finns många olika friskolor, dels de som har olika pedagogiska inriktningar, men även de som har en speciell etnisk inriktning på sin verksamhet. Det finns även de friskolor som bara vill driva en skola i egen regi. Hellman har delat in dem i tre olika grupper.²⁸ Vår friskola tillhör typen företagarna.

Uthärdarna, som var de första friskolorna. Till dem hör gamla privatskolor som Carls-sons Skola i Stockholm, Bladins i Malmö, Enskilda gymnasiet i Stockholm. *Uthärdarna* finansierades mest av privata medel, och är de skolor som lyckats överleva när det inte funnits skolpeng.

Idealisterna är den grupp som drivs av en stark övertygelse till sin idé, vilket gör att de startar upp friskolor även under osäkra förhållanden. *Idealisterna* har gärna en pedagogik som skiljer sig från den traditionella, som Montessori- och Waldorfskolorna. Hit hör även olika etniska och religiösa skolor.

Företagarna är den grupp som startar upp flest friskolor nu. *Företagarna* driver friskolorna med en genomtänkt affärsidé, och de vill ofta inte bara starta en skola, utan vill ha en friskolekoncern, där samma koncept används för många skolor. Dessa skolor är mer känsliga för ekonomiska svängar än *uthärdarna* och *idealisterna*, och många skolor från denna grupp drar sig ur när det kärvar.

Det är idag omöjligt att ge en generell bild över friskolorna, då de inte är en homogen grupp. Men förutsättningarna kan antas vara lika för alla friskolorna, det vill säga de lagar förordningar och styrdokument som finns för friskolan.

4. 2 Lagar och förordningar

Friskolorna styrs av skollagen och en särskild förordning för friskolor. De flesta friskolorna på gymnasienivå följer läroplanen Lpf 94 och de nationella kursplanerna.

²⁶ Ornbrant, Rolf 2001. *Fristående grundskolor*, s. 11.

²⁷ Friskolornas riksförbund

²⁸ Hellman, Jonas 2000. *Det blommar i skolsverige*, s.14-15.

4.2.1 Förordning 1996:1206 om fristående skolor

När en friskola på gymnasienivå vill starta upp ansöker de om bidrag hos Statens skolinspektion. Statens skolinspektion ska låta kommunen där skolan ska vara belägen, och närliggande kommuner, yttra sig i handläggningen om bidrag till friskolan. Kommunen och de närliggande kommunerna bör bifoga en konsekvensbeskrivning i sitt yttrande. För ledningen av skolan ska det finnas en rektor, som genom utbildning och erfarenhet har förvärvat sig pedagogisk insikt. Friskolan ska ha kurs- och timplaner för utbildningen. Kärnämnen ska ingå i friskolans program, då kärnämnen ska finnas i alla nationella och specialutformade program. Om det framkommer att en elev har behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds och att eventuella åtgärdsprogram utformas.²⁹

4.2.2 Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94

- Läroplanen säger att skolan ska bygga på en demokratisk grund och undervisningen ska bedrivas i en demokratisk form. Eleven ska uppmuntras till att bilda sig en egen uppfattning och skolan ska utveckla elevens vilja att delta i samhället.
- Huvuduppgiften för skolan är att lära eleverna hur de tillägnar sig och utvecklar kunskap. Eleverna ska få kunskap som hjälper dem att kunna orientera sig i en föränderlig verklighet. I det stora informationsflödet i samhället, ska eleven få kunskaper i att finna, tillägna sig och använda ny kunskap. Eleverna ska närma sig det vetenskapliga arbetet, genom att träna sig i att tänka kritiskt och granska fakta.
- Vad kunskap är och vad som är viktig kunskap i framtiden, är frågor som aktivt bör diskuteras inom skolan. Skolans verksamhet måste ständigt utvecklas, genom att kontinuerligt ifrågasätta sin egen arbetsmetod, kunskapsmål, utvärdera resultat och prova nya arbetsformer. Skolan kan inte själv förmedla all kunskap, utan ska ta hjälp utav den kunskap och erfarenhet som finns i omgivningen.
- Eleven ska kunna söka sig till skönlitteratur, facklitteratur och övrigt kulturutbud som en källa för glädje, kunskap och självinsikt. Eleven ska tillägna sig bok- och bibliotekskunskap.
- Alla som jobbar i skolan ska jobba för en god lärandemiljö samt hjälpa elever i behov av stöd. Läraren ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar och kunskap i undervisningen. Särskild uppmärksamhet ska ges till de elever som har svårigheter att nå målen.

²⁹ SFS 1996:1206. Se: *Förordning om fristående skolor*.

- Rektorn har det övergripande ansvaret för att utbildningen ska nå upp till målen. Det är även rektorns ansvar att eleven har tillgång till handledning och undervisningsmaterial av god kvalitet, samt hjälpmedel för elevens eget kunskapsökande som bibliotek, datorer och andra tekniska hjälpmedel.
- Lärare och personal ska få den utbildning som behövs för att hålla sig uppdaterad, och för att kunna utföra ett professionellt arbete.³⁰

4.2.3 Skollagen

I Skollagen står det att friskolorna ska godkännas av Statens skolinspektion.³¹ För att friskolan ska godkännas ska skolan ha samma värdegrund som resten av det offentliga skolväsendet. Friskolan ska stå öppen för alla, med undantag för elever som kan betyda ekonomiska eller organisatoriska problem för friskolan. Friskolorna ska i första hand anställa utbildade lärare, man kan då det inte finns tillgång eller på grund av särskilda skäl anställa obehöriga lärare.³² En godkänd friskola har rätt till bidrag från elevens hemkommun.³³ Bidragets storlek ska motsvara den kostnad som elevens skolgång, på en liknande utbildning i kommunens regi, skulle ha kostat.

2 § Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.³⁴

Alla ska ha samma rättigheter - samma villkor för lärandet - oavsett bakgrund och var man bor. Att ha tillgång till bra bibliotek, är en demokratisk rättighet. Förordningen påpekar att alla elever ska genomgå en likvärdig utbildning och ha tillgång till samma resurser. Utbildningsdepartementet jobbar för nuvarande på ett förslag till en ny skollag. I Rapport den 14 maj 2009 uttalade sig utbildningsminister Jan Björklund. Han säger att skolbiblioteksfrågan ska lyftas in i förslaget till ny skollag, och att en kvalitetsgranskning av skolbibliotek kommer att ingå i Skolinspektionens uppdrag och arbete.³⁵

4.2.4 Kursplaner

De gymnasiala friskolorna måste följa de nationella kursplanerna. Det finns 17 nationella program på gymnasieskolorna, samtliga är treåriga. Alla programmen erbjuder en bred basutbildning som ger grundläggande behörighet för fortsatta studier på högskola och universitet. Friskolorna kan ha egna lokala kurser med egna kursplaner, som utgör skolans profil. Det finns åtta kärnämnen och sammanlagt nio kärnämneskurser, som alla nationella program innefattar, samt projektarbete. Vi har valt att lyfta fram de olika

³⁰ *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94: gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna oh vuxenutbildningen för utvecklingsstörda 2006. Passim*

³¹ SFS 1985: 1100. Se: Skollag kap 9 § 1

³² SFS 1985: 1100. Se: Skollag kap 9 § 2

³³ SFS 1985: 1100. Se: Skollag kap 9 § 6 , §8

³⁴ SFS 1985:1100. Se: *Skollag kapitel 1 § 2.*

³⁵ Rapport 14 maj 2009: Intervju med Jan Björklund

kärnämneskurserna, eftersom alla gymnasieskolor läser dem, fristående som kommunala.³⁶ De lokala kursplanerna kan vi inte gå in på då vi inte vill avslöja vilken friskola vi undersökt. Vi har valt att beskriva fyra av dessa kursplaner som säger något om bibliotek, litteratur och läsning samt informationssökning i sina kursplaner.

Svenska A

Mål för Svenska A är att, eleven ska kunna uttrycka sig i tal och skrift, och kunna läsa facklitteratur och skönlitteratur. Eleven ska kunna inhämta information från bibliotek och databaser, och ta ställning till informationen och värdera den.

Betygskriterierna säger att för att få betyget godkänt ska eleven förutom att kunna uttrycka sig i text, kunna göra enklare informationssökningar på bibliotek och databaser, och kunna resonera källkritiskt. Eleven ska kunna läsa fack- och skönlitteratur.

För betyget väl godkänt ska användandet av olika informationskällor komma från eleven själv, och eleven ska kunna läsa mer avancerade texter.

För betyget Mycket väl godkänt ska eleven kunna anpassa sin text till läsaren, jobba självständigt och koppla litteraturen och informationen till sin egen livssituation.³⁷

Svenska B

Mål för Svenska B är att, eleven ska kunna uttrycka sina egna och andras tankar i tal och skrift. Eleven ska ha inblick i författarskap i olika epoker.

För betyget godkänt ska eleven kunna samla, gallra och sammanfatta ur olika informationskällor. Tillägna sig litteratur från olika epoker och kulturer.

För betyget väl godkänt ska eleven själv ta initiativet till att hitta material, samt kritiskt granska information. Eleven ska självständigt kunna tolka litterära texter.

För betyget mycket väl godkänt ska eleven kunna analysera många olika texter, och kunna diskutera textens miljöbeskrivning. Eleven ska efter läst text kunna dra egna slutsatser.³⁸

Samhällskunskap A

Samhällskunskapen har som mål att eleverna får kunskap om demokrati, politik och andra förhållanden som formar och påverkar samhället. Eleven ska kunna sätta sig in i olika samhällsfrågor och förstå dem på ett regionalt, nationellt och internationellt plan. Eleven ska kunna använda olika kunskapskällor och metoder i sitt arbete.

³⁶ Skolverket 2009. *KURSINFO: Nationella program.*

³⁷ Skolverket 2009. *KURSINFO: Svenska A.*

³⁸ Skolverket 2009. *KURSINFO: Svenska B.*

För betyget godkänt ska eleven kunna redogöra för det politiska systemet, individuella rättigheter och skyldigheter, samt redogöra för de grundläggande mänskliga rättigheterna. Eleven ska kunna inhämta och sammanställa fakta från olika källor.

För betyget väl godkänt ska eleven, kunna diskutera och reflektera över de kunskaper som eleven förväntas ha om politiska beslut, samhällsfrågor och rättigheter och skyldigheter. Eleven ska kunna värdera olika källor och använda sig av en samhällsvetenskaplig metod.

För betyget mycket väl godkänt ska eleven analysera och dra slutsatser om olika samhällsfrågor. Eleven ska kritiskt granska olika typer av material, och bedöma hur mycket man kan lita på källan.³⁹

Projektarbete

Syftet med projektarbetet är att eleven ska lära sig att strukturera, planera och ta ansvar för ett större arbete, genom att fördjupa sig inom ett valfritt kunskapsämne. Fokus ligger lika mycket på processen som produkten. Eleven ska välja ett ämne, avgränsa det och formulera ett problem.

Projektarbetets mål är att eleven ska kunna välja kunskapsområde och avgränsa ett problem. Eleven ska kunna välja relevant material, samt kunna följa en projektplan. Eleven ska kunna värdera och diskutera arbetets utveckling.

För betyget godkänt ska eleven med hjälp utav handledning kunna planera och genomföra projektet, välja lämpligt material och metod i samarbete med handledare och kunna redovisa arbetets gång och resultat.

För betyget väl godkänt ska eleven vara mer självständig i sitt val av projekt, samt kritiskt granska och kunna resonera kring sina val av material och metod.

För betyget mycket väl godkänt ska eleven visa på eget initiativtagande och idériakedom gällande val av projektämne, material och metod. Eleven ska utföra arbetet proffsigt, och kunna motivera sina val med väl motiverade argument.⁴⁰

4. 3 Skolbiblioteket

4.3.1 Bibliotekslagen

Bibliotekslagen (1996:1596) säger att det ska finnas lämpligt fördelade bibliotek inom grundskolan och gymnasieskolan. Skolbiblioteket ska bidra till ökad läslust hos elever-

³⁹ Skolverket 2009. *KURSINFO: Samhällskunskap A.*

⁴⁰ Skolverket 2009. *KURSINFO: Projektarbete.*

na, och tillhandahålla material till undervisningen. Kommunen ansvarar för folk- och skolbiblioteken.⁴¹

4.3.2 UNESCO: s skolbiblioteksmanifest: Skolbibliotekens roll i undervisningen och lärande för alla

UNESCO är FN:s organisation för samarbete mellan länderna inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation/information. Unesco har 191 medlemsländer och Sverige blev medlem 1951. Inom UNESCO finns det ett kulturprogram. Kulturprogrammet är främst inriktat på att skapa gemensamma riktlinjer för medlemsländerna för att de ska kunna skydda och stärka kulturell mångfald.⁴² UNESCO: s Skolbiblioteksmanifest: *Skolbibliotekens roll i undervisningen och lärande för alla* 1999, publicerades då man sett att deras folkbiblioteksmanifest haft en gynnsam effekt på folkbibliotekens utveckling. Förhoppningen är att skolbiblioteksmanifestet ska påverka skolbibliotekens utveckling i en positiv riktning, och vara riktlinjer som kan försöka jämna ut de stora skillnader som råder när det gäller standarden på skolbibliotek.⁴³ Nedan följer en sammanfattning av UNESCO: s skolbiblioteksmanifest.

Skolbibliotekets uppdrag och resurser

- Skolbibliotekets uppdrag är att ge eleverna de verktyg som behövs för det livslånga lärandet.
- En policy för hur skolbiblioteket ska jobba mot skolan ska utarbetas. Policyn ska utarbetas av bibliotekarier, lärare och skolledare. Policyn ska ta upp hur skolbiblioteket förhåller sig till aspekter som: skolämnen, pedagogiska modeller, lärarnas utbildningsbehov, nationella och lokala standarder och kriterier.
- Skolbibliotekets standard påverkas av faktorer som: ekonomi, lokaler, resurser, organisation, bemanning, marknadsföring och användning. Policyn bör bestå av mål, uppgifter, samt strategier, samt en plan för uppföljnings- och utvärderingsrutiner.
- Skolbibliotekets tjänster ska vara avgiftsfria, och det ska finnas anslag som täcker utbildad personal, nya tekniker samt anskaffning av nya medier till biblioteket. Skolbiblioteket bör vara genomtänkt som lokal, så det kan finnas möjlighet att stänga ute störande ljud, att det är centralt och lätt åtkomligt från klassrummen. Belysning och plats för att läsa ska också finnas.
- Skolbiblioteket bör bestå av minst 10 böcker per/elev. 60 procent av beståndet bör utgå från skolrelaterat material, medan 40 procent av beståndet bör bestå av förströelsematerial, som populär skönlitteratur, musik, DVD m.m.

⁴¹ SFS 1996: 1596. Se: *Bibliotekslag*

⁴² Svenska Unescorådet

⁴³ Svenska Unescorådets skriftserie 2/2000

- Skolbibliotekarien ska försöka bidra till att skolan klarar av sina mål och uppgifter, samt att utveckla och klara av skolbibliotekets mål och uppdrag. Skolbibliotekarien är informationsexpert och tillhandahåller källor och hjälper till att lösa informationsproblem. Att främja läslust, kultur och media är också skolbibliotekariens uppgift. Skolbibliotekarien ska ses som en kollega, och det krävs ett gott samarbete mellan skolledning och lärare för att kunna bedriva tväramnesaktiviteter.⁴⁴

4. 4 Aktuella debatter

Det pågår en debatt om skolbibliotekets roll för läsandet och lärandet i tidningar och inom politiken. Det hörs röster som säger att inga skolbibliotek behövs. Det finns kommunala bibliotek som går utmärkt att använda och alla har samma rätt att nyttja dem. Andra påstår att Internet duger som informationskälla. Statens kulturråd har gjort en undersökning som visar att det inte är en ovanlig ståndpunkt när det gäller friskolor.⁴⁵

Skolbiblioteksföreningarna, tycker att det behövs förändringar i nya skollagen, där skolbibliotekets roll i lärandet och krav på skolbibliotekets kvalitet bör fastslås och att det ska gälla lika för alla skolformer. De anser tvärtemot friskolerektorn i vår undersökning och Stawström, att det är viktigt att en skola av idag har ett välutrustat skolbibliotek med utbildad personal.⁴⁶ Forskning visar att välrustade skolbibliotek med utbildad personal har en gynnsam effekt på lärandet.⁴⁷ Trots det, kan vi inte vara säkra på att det inte är möjligt att bedriva en bra skolverksamhet utan ett sådant skolbibliotek. Räcker det med Internet och väl valda databaser/länkar för att elever ska få den information de behöver för att lära sig det väsentliga för framtida studier och yrkesverksamhet?

I en rapport från Folkpartiet liberalerna, föreslås att bibliotekslagen ska införlivas i skollagen och att samarbetet mellan kommunala bibliotek och friskolor ska regleras i ett avtal som ger elever samma rätt till bibliotek oavsett vilken skolform de går i. Utbildningsdepartementet jobbar med en ny skollag och Folkpartiet liberalerna vill i det sammanhanget lyfta frågan om nödvändigheten av en god biblioteksservice - öppettider minst sex timmar/vecka. De säger att det inte räcker med att surfa på Google eller Wikipedia. Det behövs utbildade bibliotekarier som kan hjälpa till att lära ut ett källkritiskt tänkande och ett sätt att sälla textmassor. För att utveckla ett rikt språk behövs tillgång till böcker. Eftersom alla hem har olika förutsättningar är det inte självklart att elever får tillträde till litteraturens värld hemifrån.

I Folkpartiets rapport talas det om fyra anledningar till att satsa på skolbibliotek.

- Skolbibliotek som pedagogiskt verktyg
- Rättviseaspekten/demokratifrågan

⁴⁴ IFLA/UNESCO:S Riktlinjer för skolbibliotek 2004.

⁴⁵ Svensk Biblioteks-förening

⁴⁶ Johansson, Hanna 2008. *Friskolor sparar in på skolbibliotek - kommentar från skolbiblioteks-föreningarna.*

⁴⁷ Se kapitel 5 *Tidigare forskning*

- Kultur och bildning som god investering i framtiden
- Skolbiblioteken som ett kulturellt nav i skolan en mötesplats, en fristad och en brygga mellan samhällets kulturliv och skolan⁴⁸

Inger Davidsson (kd) menar i ett debattinlägg i Lärarnas tidning, att skolbibliotek ofta väljs bort av den anledningen att det inte finns tillräcklig lagstiftning och att skolbiblioteken inte ligger under skollagen fastän de är viktiga för skolan. Det finns inga kvalitetskrav på skolbibliotek, vilket resulterar i ett varierande utbud skolor emellan. Regeringen arbetar med en ny skollag och Davidsson ser det som en möjlighet att säkerställa eleverns rätt till kvalitativa skolbibliotek. Det skulle bli en mer rättvis situation för barnen. Region, skola eller socioekonomisk bakgrund skulle minska i betydelse för elevers resultat menar hon.⁴⁹

4.4.1 Friskola och kommunal skola i konkurrens

Karl Ågerup har arbetat som ekonomijournalist och som gymnasielärare på kommunala och fristående skolor i Stockholm. Han har granskat friskolor som fungerar dåligt och har gjort en kartläggning av vad som behöver ändras för att som han påstår, den svenska skolan inte ska haverera. Vi kommer inte att gå in i detalj för att se vad han menar med det, men några punkter ska vi ändå nämna som kan vara av intresse för vårt arbete. En detalj som diskuteras är kvaliteten på utbildningen. Ett kvalitetskriterium är betygen. Enligt statistik från Skolverket får elever som går i friskolor på gymnasienivå i genomsnitt högre betyg än VG. Hur väl betyget överensstämmer med verkligheten kan avgöras via prov. Sätts höga betyg och elever får bra resultat på högskoleprov kan man se det som en bra skola och tvärtom. Resultat visar på att det inte går att säga att friskolornas elever presterar högre på högskoleproven än andra elever och att det därför inte motiverar deras högre betyg.⁵⁰ Betygen är inte pålitliga i en konkurrenssituation, menar Ågerup och säger att skolpengen bör anpassas efter vad elever får för resultat. De nationella proven bör, enligt honom, vara grunden för intagning till utbildningar, men också bestämma skolpengens storlek. En bra skola som satsar på sina elever och sätter eleven i centrum med resultat att elever får högre betyg, borde då enligt Ågerup få en mer gynnsam ekonomisk situation.⁵¹ Lärarnas betydelse för studieresultat är enligt Ågerup säker. Han tillägger att det saknas forskning om hur elever lär sig och vad de lär sig, om datorer prioriteras högre än lärare, som resurs. I friskolan är andelen lärare som är obehöriga stort. Men det behöver inte vara negativt. Det kan finnas obehöriga lärare som har större kunskaper och mer erfarenhet än många behöriga och de kan ha sökt sig till en speciell skola på grund av att skolans profil passar den utbildning och erfarenhet som personen i fråga redan har. I en yrkesinriktad skola kan det vara värdefullt med människor som har

⁴⁸ Skolbibliotek för alla: Förslag från Folkpartiet liberalerna i riksdagen 2008.

⁴⁹ Davidsson, Inger 2008. *Bra bibliotek allas rätt*

⁵⁰ Ågerup, Karl 2006. *Barnens marknad: berättelser från den fria skolan*, s. 126.

⁵¹ Ågerup 2006. s. 221-223.

en gedigen yrkesbakgrund.⁵² Det är formulerat i Lpf 94, att skolan ska söka kunskap på en bredare basis och ta vara på kunskap och erfarenhet som finns i omgivningen.⁵³

Som vi sett tidigare, har Carl-Gustaf Stawström uttalat sig om skolbibliotekens roll. Eftersom han är kanslichef för Friskolornas riksförbund, borde det vara ett uttalande som riksförbundet står bakom. Stawström säger att det är inte så viktigt att friskolorna har ett skolbibliotek. Det är viktigare att finna en annan lösning som garanterar utbildningens kvalitet.⁵⁴

Bristen på skolbibliotek är inte ett isolerat problem som bara drabbar eleverna på friskolorna. Debatten som följer påverkar hela skolbiblioteksverksamheten, folkbibliotekens roll samt utbildningens standard. I den snabba förändringstakten som råder i samhället i dag, är det nödvändigt för de elever som lämnar gymnasieskolan att ha en god grund för det livslånga lärandet och det egna kunskapssökandet. Det är ett mål som också formuleras i läroplanerna. Skolan ska främja läsförmåga och läsförståelse. Hur når man dessa mål utan ett skolbibliotek?

Friskolorna ser gärna folkbiblioteket som den resurs, som ett skolbibliotek skulle kunna vara. Detta påverkar folkbibliotekens roll, vilket kan göra att de prioriteringar och resurser som kommunen planerat för folkbibliotekens verksamhet, inte stämmer med verkligheten. Louise Limberg, professor vid institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap på Högskolan i Borås, är en av dem som forskat kring skolbibliotekets pedagogiska roll och elevers informationssökning. Limberg ger oss en översikt av forskningen om skolbiblioteket och dess roll. Hon säger att problemet med forskningen är att man utgått från att skolbiblioteket alltid är det bästa alternativet, men att det i själva verket skulle vara bra med en kritisk granskning. Kvaliteten på skolbiblioteken varierar, och har man ett välutrustat skolbibliotek med utbildad personal, som är väl integrerat med skolans läroplan, så betyder det väldigt mycket mer för elevernas lärande än om man har ett litet skolbibliotek, med få resurser som bara har öppet några timmar i veckan.⁵⁵

4.4.2 Nationell bibliotekspolitik

Det pågår en debatt om en nationell bibliotekspolitik, som berör skolbibliotekens roll. I debatten uttalar sig Svensk Biblioteksförning. De anser att Sverige behöver en nationell bibliotekspolitik för att motverka det faktum att flera undersökningar visar att barns läsförmåga sjunker. I en rapport från Svensk Biblioteksförning diskuteras effekterna av att Sverige saknar en nationell bibliotekspolitik. Bibliotek läggs ner. Boklånen minskar, många barn har inte tillgång till litteratur i hemmet. Sveriges befolkning får inte tillgång till, den stimulans som man menar att litteratur är. I rapporten sägs det att det beror på politiskt ointresse. Det behövs en övergripande struktur, kompetens men framförallt ett samlat synsätt på bibliotekets roll. Danmark, Norge och Finland har tagit ett sådant steg.

⁵² Ågerup 2006. s. 66-70.

⁵³ *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94: gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda* 2006. s. 6.

⁵⁴ Cato, Carl 2008. *Friskolor sparar in på skolbibliotek*

⁵⁵ Limberg, Louise 2003b. *Skolbibliotekets pedagogiska roll – en kunskapsöversikt*, s. 88. Behov av vidare forskning

De har utarbetat visioner och strategier och jobbar mot en framtid för biblioteken som samhällets flexibla kunskapscentraler. Biblioteken i Danmark satsar på att ge användarna vad de behöver, anpassat till den teknologiska utvecklingen av idag. De ser det som viktigt att biblioteken framstår som en plats där det där det finns informations- och kunskapskompetens och där det går att få information av kvalitet. Konceptet är utbud baserat på efterfrågan, som ett led i att nå konkurrenskraft. I Danmark menar man att en bristande samordning leder till slöseri med resurser. Deras ledord är: kvalitet, holism, effektivitet och funktionsuppdelning.⁵⁶

Danmarks bibliotek har en statlig myndighet, som samarbetar med departementen. Där finns tydliga mål och strategier för bibliotekens utveckling och funktion. Finland har satt upp liknande mål och visioner. Även norska bibliotek har fått en myndighet, som tillsammans med arkiv och museer, arbetar på liknande sätt. Svensk Biblioteksförning och generalsekreterare Niklas Lindberg, vill gärna se en liknande utveckling i Sverige. Lindberg menar att Sverige är det enda land i Norden som inte har något samlat grepp och strategi för en nationell bibliotekspolitik. Det finns ingen myndighet för samordning, ingen tillsynsmyndighet som ser till att vi följer med i utvecklingen, trots att vi har som mål att bli en världsledande kunskapsnation. Anna Kåring Wagman (Svensk Biblioteksförning), som skrivit rapporten, frågar sig hur vi ska kunna bli bäst i världen när vi just nu är sämst i Norden? Sverige står dåligt rustat inför de utmaningar som globaliseringen medför och Niklas Lindberg menar att det måste till en infrastruktur av klass för att möta dessa. Att det inte har tagits tag i frågan ser han som ett ointresse på nationell nivå.⁵⁷

Sverige behöver en nationell biblioteksstrategi för att:

- Följa upp och utvärdera de nationella strategierna och målen
- Ta fram, sammanställa och analysera nationell biblioteksstatistik, kvalitetskriterier och kvalitetsindikatorer
- Utveckla nationella lösningar för till exempel bibliotekens digitala tjänster, webbtjänster och andra tekniska plattformar
- Stimulera biblioteksutveckling
- Bedriva kvalificerad omvärldsbevakning nationellt och internationellt
- Företräda svenskt biblioteksväsende i internationella sammanhang
- Stimulera utbildning, vidareutbildning och forskning inom sektorn
- Fördela statliga medel för biblioteksutveckling, läsfrämjande insatser m.m.⁵⁸

⁵⁶ Sverige – så in i Norden efter *En jämförelse av nationell bibliotekspolitik i Danmark, Finland, Norge och Sverige* 2007

⁵⁷ *Bibliotek behöver kärlek; Sverige behöver en nationell bibliotekspolitik!* 2008. Förord.

⁵⁸ *Bibliotek behöver kärlek; Sverige behöver en nationell bibliotekspolitik!* 2008. s. 8.

De här målen och strategierna bör ur ett rättviseperspektiv, utformas så att alla elever, oavsett skolform, kommun, biblioteksform eller befolkningsgrupp får samma rätt att nyttja de resurser som finns tillgängliga.⁵⁹

Sammanfattning

I början av 1990-talet infördes den så kallade friskolereformen, vilket innebär att friskolorna har rätt till bidrag från kommunen s.k. skolpeng. Det skapade en våg av friskolor. Jonas Hellman delar upp friskolorna i tre grupper: Uthärdarna, Idealisterna och Företagarna.⁶⁰ Företagarna är den grupp som startar flest friskolor nu. Friskolan drivs med en genomtänkt affärsidé och Företagarna startar gärna en hel koncern med friskolor som har samma koncept. Friskolorna är inte en homogen grupp, men villkoren kan antas vara lika för alla friskolor. Friskolorna styrs av skollagen och en särskild förordning för friskolor. De flesta gymnasieskolor följer Lpf 94 och de nationella kursplanerna.

I läroplanen Lpf 94 står det bland annat att rektorn har det övergripande ansvaret för att utbildningen ska nå upp till målen.⁶¹ Det står även att rektorn ansvarar för att det finns hjälpmedel för elevens eget kunskapsökande, som bibliotek, datorer och andra tekniska hjälpmedel.⁶² Detta visar på att rektorn har en stor roll i skolbiblioteksfrågor. I kursplanerna formuleras det i Svenska A att eleven ska kunna inhämta information från olika källor och värdera dem.⁶³ Det står även under Projektarbete att eleven ska kunna strukturera, planera, välja kunskapsområde och välja relevant material. Forskningen visar att det behövs stöd i informationssökningsprocessen och då kanske framför allt i ett inledande skede innan eleven kommit fram till vad han/hon ska fokusera sitt sökande omkring.⁶⁴ Forskning visar också att det behövs ett stöd för att utveckla den informationskompetens som beskrivs som betydelsefull, för att finna relevant information, värdera källor och lösa ett uppkommet informationsbehov.⁶⁵ Skollagen säger att det ska anordnas likvärdig utbildning inom varje skolform.⁶⁶ Hur begreppet likvärdig utbildning definieras, blir en tolkningsfråga då fördelningen av informationsresurser är ojämn.

Skolbiblioteket styrs av bibliotekslagen som säger att kommunen ansvarar för att det finns lämpligt fördelade skolbibliotek. UNESCO: s skolbiblioteksmanifest är ett dokument som hoppas på att påverka skolbiblioteksutvecklingen i en positiv riktning, då man försöker beskriva skolbibliotekets uppdrag och resurser. Det förekommer en debatt om en nationell bibliotekspolitik. Svensk Biblioteks förening förespråkar en nationell bibliotekspolitik i Sverige, för att skapa ett samlat synsätt på bibliotekets roll och för att få en rättvis fördelning av bibliotekets resurser. Det förekommer även en debatt där Skolbiblioteks föreningarna föreslår att skolbibliotek ska hamna under skollagen, där man fastslår skolbibliotekets roll och kvalitet, för att få en jämlik fördelning. Folkpartiet föreslår att bibliotekslagen ska införlivas i skollagen, och att det ska finnas ett samarbete mellan kommunala bibliotek och friskolor, som ska regleras av avtal, vilket också ska se till att resurserna fördelas jämt. Ämnet är högaktuellt eftersom debatten om skolbibliotekets

⁵⁹ *Bibliotek behöver kärlek; Sverige behöver en nationell bibliotekspolitik!* 2008. s.6-7.

⁶⁰ Se kapitel 4.1

⁶¹ Se kapitel 4.2.2

⁶² Se kapitel 5.1

⁶³ Se kapitel 4.2.4

⁶⁴ Se kapitel 5.1, 5.3 och 5.4

⁶⁵ Se kapitel 3

⁶⁶ Se citat i kapitel 4.2.3

roll pågår inom regeringen idag och det kommer en ny skollag inom kort, där den rollen kan komma att tydliggöras.

5. Tidigare forskning och annan litteratur

Forskning kring skolbibliotek och friskolor är ett relativt nytt forskningsområde. Friskolorna har ökat i antal sedan skolpengen infördes 1992. I Sverige har det forskats kring skolbibliotekets roll sedan 1970-talet. Från början handlade forskningen mest om att kartlägga resurser och rutiner. I slutet av 1980-talet började man rikta fokus mot informationssökning och informationsfärdigheter.⁶⁷

Vi kommer att titta närmare på nedanstående författares forskning. Louise Limberg är professor och forskare vid högskolan i Borås. Hon har forskat mycket om skolbibliotekets roll/skolbibliotekets pedagogiska roll. Hon är en av de ledande forskarna på området skolbibliotek och därför blev hennes forskning ett naturligt val med anledning av vår forskningsfråga – eller uppsatsens tema – *Skolbiblioteket - spelar det någon roll?* Mikael Alexandersson är professor vid Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet. Alexandersson & Limberg m.fl. har i sin forskningsrapport inringat hela problematiken kring nyttan av ett fungerande skolbibliotek.⁶⁸ Deras forskning berör källkritiskt tänkande och informationskompetens men även betydelsen av ett samarbete på olika nivåer för att främja inläring, vilket är av intresse för vår undersökning, eftersom dessa faktorer kan påverka sökandet och återvinnandet av information. Det kan kanske vara ännu viktigare i vår undersökning där elever ofta använder datorn och Internet som informationskälla och det finns ett flöde av information som behöver sorteras. Carol Kuhlthaus forskning är betydelsefull, eftersom hon beskriver informations-sökningsprocessen och de känslotillstånd som elever genomgår i sitt sökande av information.⁶⁹ Vi finner det intressant, eftersom forskning tyder på att elever ofta lämnas ensamma i sitt sökande av information. Skolbibliotekarie Maud Hells arbete kan ses som en manual för vad man bör tänka på när man startar en skolbiblioteksverksamhet. Hell tar även upp problematiken med friskolor och vem som ansvarar för skolbiblioteken. Hon ger en aktuell bild över de förhållanden som finns i dag, när det gäller att starta en skolbiblioteksverksamhet i Sverige, där hon trycker på rektorns betydelse för hur verksamheten ser ut.⁷⁰ Monica Nilsson, yrkesverksam som bibliotekarie på Björnekullaskolan i Åstorp, har skrivit om samverkan mellan skolbibliotekarie och lärare. Hon beskriver skolbibliotekens betydelse för läsförmåga och lässtimulans. Hon beskriver även hur man praktiskt kan arbeta med informationsfärdighet och hon definierar begreppet informationskompetens. Att vara bra på datorer är inte detsamma som att vara informationskompetent. Nilssons beskrivning av begreppet informationskompetens ger oss en inblick i vad som krävs för att en elev ska kunna sägas vara informationskompetent. Journalisten Birgitta Stribe berör skolledningens betydelse för ett fungerande skolbibliotek och skolbiblioteksutveckling. Allison Zmuda, konsult i utbildningssammanhang, och Violet Harada professor i biblioteks- och informationsvetenskap, talar om att det behövs en klar strategi för lärandet och vägen till målet, så att skolor kan hitta nya vägar

⁶⁷ Limberg 2003b. s. 23.

⁶⁸ *Textflytt och sök slump: informationssökning via skolbibliotek*

⁶⁹ Se kapitel 5.4

⁷⁰ *Utveckla skolbiblioteket!: Att starta och driva en bra verksamhet*

till kunskap. Nilsson, Stribe, Zmuda & Harada, diskuterar samarbete på olika nivåer. Ett samarbete som kan ha betydelse för skolbibliotekets roll och för elevers möjlighet att återvinna kvalitativ information för att lösa ett uppkommet informationsbehov. Vår friskola saknar skolbibliotek och därför blir frågan om samarbete och samstämmighet kring informationsfrågor av stor vikt för ett framgångsrikt koncept.

5. 1 Skolbibliotekets roll i undervisningen

Louise Limberg, har gjort en grov analys över skolbibliotekets roll i undervisningen. Skalan går från passiv på låg nivå till aktiv på de högre nivåerna.⁷¹ De olika nivåerna kommer att beskrivas nedan.

Bibliotek som lagerlokal

Biblioteket ses som ett rum med böcker och andra medier. Medierna som är uppställda på hyllorna är registrerade i bibliotekets katalog. Det finns skyltar som hjälper låntagarna att orientera sig. Biblioteket är inte integrerat med undervisningen, utan finns där för låntagaren som själv klarar av att orientera sig. Bibliotekariens sysslor är baserade på det traditionella biblioteksarbetet, som urval, förvärv, registrering och exponering av medier och självbetjäningssystem för utlån.⁷²

Sporadisk användning av biblioteket

Biblioteket används sporadiskt, eleverna blir skickade att låna böcker, antingen för att finna fakta till sina uppgifter eller för att läsa fritt. Bibliotekarien och lärarna har ingen gemensam plan, utan eleverna klarar sig ofta själva om inte bibliotekarien är där. Eleverna får lektioner i bibliotekskunskap, men de lär sig inte hur man målinriktat kan använda sig av biblioteket, eller någon ny undersökningsmetod.⁷³

Strukturerad planering, biblioteket interagerat i undervisningen

Biblioteket ses som ett redskap i undervisningen, och skolan tillämpar ett problemorienterat arbetssätt. Läraren och bibliotekarien planerar uppgifter tillsammans. Fokus ligger på att eleverna ska lära sig att, formulera problem, söka information, värdera källor, analysera, sammanställa och redovisa arbetet. Biblioteket hjälper eleverna och tillhandahåller material, och stimulerar undersökningsprocessen, som är målet för denna undervisning. Bibliotekarien har ett nära samarbete med lärarna, och för att det ska fungera krävs stöd från skolledningen.⁷⁴

⁷¹ Limberg, Louise 1990. *Skolbibliotek för kunskap och skapande*. s 82-84.

⁷² Limberg 1990. s. 82-83.

⁷³ Limberg 1990. s. 83.

⁷⁴ Limberg 1990. s. 83.

Biblioteket som en resurs i det pedagogiska utvecklingsarbetet

Bibliotekarien bidrar med sina specialkunskaper, och deltar tillsammans med övrig pedagogisk personal i skolans utvecklings- och förändringsarbete. Ett starkt stöd från skolledningen krävs för att samarbetet ska fungera. Eleven lär sig att använda information på ett sätt, som gör att eleven kan tillämpa denna kunskap som vuxen, för fortsatta studier, i yrkeslivet och i privata sammanhang.⁷⁵

Limberg beskriver de komplexa mönster som samverkar för att biblioteken ska kunna vara en kvalitetshöjare i elevers lärandesituationer. Hon talar om lärarna, eleverna, klassrummen, läromedlen, pedagogiken, läroplanerna, informationssystemen, undervisningsmetoderna, karaktären på de uppgifter eleverna arbetar med och skolledarens policy. De ingredienser som enligt Limberg, skapar skolkulturen. Limberg drar också slutsatsen att samhällsutvecklingen påverkat skolbibliotekets pedagogiska roll. Hon menar att IKT (informations- och kommunikationsteknologi)-utvecklingen, medieutvecklingen och det mångkulturella samhället har påverkat skolbibliotekets roll.

Om skolbiblioteket ska få en pedagogisk roll, menar Limberg att det måste till en förändring i både skolans och bibliotekets traditioner. Hon menar att det behövs en gemensam utbildning för lärare och bibliotekarier för att utveckla en bra skolbiblioteksverksamhet.⁷⁶ Limberg säger också att måldokumentens formulering har betydelse för skolbibliotekens funktion i skolan.⁷⁷

Monica Nilsson tar upp förslag på praktiska undervisningsmetoder, men också problematiken kring skolbiblioteksverksamhet och kvalitet i lärandesituationer. Nilsson har identifierat att det finns samband, mellan hur stor satsning som görs på skolbibliotek och utbildad personal, antalet böcker per elev, tidskriftsprenumerationer, andra medier och elevers studieresultat. Finns det tillgång till böcker som elever vill läsa, läser de mer. Nilsson nämner en Colorado-undersökning från 2000, som visar att ett samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare när det gäller planering, undervisning i informationsfärdighet, service och handledning till lärare, lässtimulerande aktiviteter, och handledning i informationsteknik, ger ett bättre studieresultat.⁷⁸ Det visar på betydelsen av bibliotekarier som en pedagogisk resurs.

I en brittisk enkätundersökning framkom att hela 85 procent av lärarna uppfattade bibliotekarien som materialförsörjare och trivsselfaktor i biblioteket och inte som en pedagogisk resurs.⁷⁹

Allison Zmuda och Violet Harada, beskriver de utmaningar som bibliotekarier, lärare och elever möter inför 2000-talet. Författarna ställer sig frågorna: Vad är det vi lär ut och vad är det egentligen som är viktigt? Hur kan vi på bästa sätt lära ut det? Hur vet vi egentligen att eleverna verkligen lär sig det som vi lär ut? Hur förmedlar vi det här till lärare och andra intressenter? För att söka svar på frågorna har författarna suttit i många

⁷⁵ Limberg 1990. s. 83-84.

⁷⁶ Limberg 2003b. s. 89-90.

⁷⁷ Limberg 2003b. s. 47.

⁷⁸ Nilsson, Monica 2007. *Informationsfärdighet i praktiken: Skolbibliotekarie och lärare i samverka*, s. 32-33.

⁷⁹ Limberg 2003b. s. 48.

diskussioner med kollegor, både öga mot öga, men även via Internet.⁸⁰ Vi har tagit fasta på några detaljer om bibliotekets och bibliotekariernas roll, som kan vara relevanta för vår undersökning. Författarna beskriver en idealsituation, en vision, som de anser är viktig att sträva emot.⁸¹ De menar att bibliotekarier/informationsspecialister vet hur information är organiserad och hur den på bästa sätt kan nås och användas.⁸² De är därmed en värdefull resurs för både lärare och elever. De menar att informationsspecialisterna har påbörjat en resa där de kan fungera som guide och support till elever i deras lärande, och som en del i skolans infrastruktur för att nå målen för verksamheten.⁸³ Det handlar om att definiera vad skolan vill åstadkomma och vilka nödvändiga åtgärder som behövs för att komma fram till dessa mål. Författarna menar att i en miljö där samarbetet fungerar mellan ledning, lärare och informationsspecialister händer det saker i positiv riktning.⁸⁴ Detta inbegriper en förståelse för hur lärandeprocesser går till.⁸⁵ Med en klar strategi för lärandet och vägen till målet, menar författarna att skolor kan hitta nya vägar till kunskap. Men för att nå framgång behövs en kontinuitet och en gemensam policy, en gemensam inriktning och samstämmighet över olika personalkategorier som är inblandade i lärandesituationer.⁸⁶ Finns det en gemensam linje, kan information nås på ett smidigt sätt och grunden för ett kreativt lärande kan läggas, som motsvarar de krav som ställs i det 20:e århundradet. Skolbibliotekets roll kan då bland annat definieras som: ”*the school library is an inquiry laboratory that functions as an exploring space, practice room, and workshop*”.⁸⁷

Författarna berör även problemet med att ett lärande som inte är införlivat i vardagen, skapar ett passivt lärande. Varför ska elever lära sig något som de inte förstår nyttan av? Eleverna ska inte enbart lära sig för att klara att uppnå ett visst betyg. De ska lära sig för att klara vidare studier och fungera i yrkeslivet.⁸⁸ Här har författarna tagit med en viktig aspekt av lärandet - lärandet som en meningsskapande verksamhet.

Bibliotekarier/Informationsspecialister, behöver hjälpa skolor att förstå att Internet och webben har öppnat upp för nya sätt att se på världen, nya möjligheter att samarbeta, nya sätt att lära som vi inte kunnat föreställa oss tidigare. Zmuda & Harada beskriver en vision av ett bibliotek som kan stötta elever och se på lärandet som en social process. En process som fokuserar på elever i samarbete med andra elever och resurser för att skapa en djupare förståelse.⁸⁹

Birgitta Stribe, har genomfört intervjuer om skolbibliotekets roll i skolan. Materialet har sammanställts till en bok, som BTJ (Bibliotekstjänst) givit ut. Den är tänkt som en handbok och materialet är sammanställt för att vara ett stöd för politiker, biblioteksledning och rektorer i arbetet med skolbiblioteksutveckling på grundskolan.⁹⁰

⁸⁰ Zmuda, Allison & Harada, Violet H 2008. *Librarians as Learning Specialists: Meeting the Learning Imperative for the 21st Century*, s. XV.

⁸¹ Zmuda & Harada 2008. s. XI.

⁸² Zmuda & Harada 2008. s. 103.

⁸³ Zmuda & Harada 2008. s. 117.

⁸⁴ Zmuda & Harada 2008. s. 100.

⁸⁵ Zmuda & Harada 2008. s. 2-3.

⁸⁶ Zmuda & Harada 2008. s. 2, 100.

⁸⁷ Zmuda & Harada 2008. s. 100.

⁸⁸ Zmuda & Harada 2008. s. 4-5.

⁸⁹ Zmuda & Harada 2008. Passim

⁹⁰ Stribe, Birgitta 2007. *Skolbibliotek – en pedagogisk resurs i undervisningen*. s. 5.

Stribe nämner Skolverkets rapport från 2006 (nr 288), som visar att organisationen av skolbiblioteken skiljer sig från kommun till kommun i Sverige. I många fall, saknas mål för verksamheten. I rapporten påtalas att enligt bibliotekslagen, är det kommunernas ansvar att se till att det finns skolbibliotek i grund- och gymnasieskola. Skolbiblioteket är en viktig del i en stödjande pedagogisk verksamhet för elevernas lärande.⁹¹ Det är viktigt att ansvarsfrågan för skolbiblioteksutveckling läggs på förvaltningen och en särskild chef som har en klar strategi för vad som ska åstadkommas och vägen fram till målet. För att skolbiblioteket ska bli en pedagogisk resurs, måste det planeras på lång sikt. Det krävs även en samstämmighet över partigränserna, för att satsningen inte ska bli ett "... tomtebluss, som sprakar till och slocknar".⁹² Rektorens inställning är betydande för den roll och betydelse skolbiblioteket får spela i det pedagogiska arbetet. Det speglar rektors uppfattning om betydelsen av skolutvecklingsarbete, menar skolbibliotekschef Monica Holm.⁹³ Ett fungerande skolbibliotek underlättar för elever att nå läroplanens mål.⁹⁴

Keith Curry Lance, Stephen Kraschen, Ross Todd, David Loertscher och Carol Kuhlthau är exempel på forskare som i sina studier påvisat att skolbiblioteket har en avgörande betydelse för skolans pedagogiska verksamhet. Det visade sig också i deras forskning att det hade större betydelse än elevernas sociala bakgrund.⁹⁵

Det finns forskning som tyder på att det finns en koppling mellan synen på skolbiblioteket som en lagerlokal och skolbiblioteket som en förvaringsplats där man kan hämta rätt svar. Alexandersson och Limberg m.fl. menar att synen på skolbiblioteket som en lagerlokal, kan påverka bibliotekets roll och hindra ett kreativt, forskningsbaserat lärande. Författarna menar att lärare och skolbibliotekarier är nyckelpersoner i ett förändringsarbete för att utveckla synen på skolbiblioteket som ett arbetsredskap.⁹⁶ Bibliotekariens och lärarens syn på hur ett bibliotek ska användas kan komma att påverka elevernas inställning till biblioteket. Om biblioteket uppfattas som en lagerlokal som används för att hämta böcker till skolarbete finns enligt författarna en risk för att det inte används för "... undersökande arbete eller för intellektuellt samspel".⁹⁷

5. 2 Skolbibliotekets roll för läsförmåga och läslust

Bibliotekslagen, FN:s barnkonvention och Svenska Unescorådet lägger stor vikt vid skolbibliotekets roll för läs- och skrivkunnet.⁹⁸ Grunden för att lära sig, är att kunna läsa. Eleverna behöver en god läsförmåga för att förstå och tolka information av olika svårighetsgrad. Läsförmågan hos elever i nionde klass har försämrats under en tioårsperiod, undersökningar visar att andelen svaga läsare ökat, samtidigt som andelen starka läsare minskat.

⁹¹ Stribe 2007. s. 8.

⁹² Stribe 2007. s. 13.

⁹³ Stribe 2007. s. 20-21.

⁹⁴ Stribe 2007. s. 7.

⁹⁵ Stribe 2007. s. 43-44.

⁹⁶ *Textflytt och sök slump: informationssökning via skolbibliotek* / Mikael Alexandersson, Louise Limberg, Annika Lantz-Andersson, Mimmi Kylemark 2007. s. 104 – 105.

⁹⁷ *Textflytt och sök slump: informationssökning via skolbibliotek* 2007. s. 105.

⁹⁸ Stribe 2007. s. 14.

Monica Nilsson hänvisar till forskning som gjorts i USA. I undersökningarna framkommer det att elever i skolor utan skolbibliotek läser hälften så mycket som elever som går i skolor som har skolbibliotek. Det visar sig att om det finns ett skolbibliotek, har det en positiv inverkan på elevernas nöjesläsning. Forskningen tyder också på att längre öppettider och ett stort mediebestånd ökar elevernas läsande.⁹⁹

En bra miljö för att främja läsandet, är när eleverna har tillgång till litteratur i olika svårighetsgrader, och elevens val av litteratur är fritt. Det ska finnas lugna platser samt utsett tid för läsning. Eleverna ska även kunna samtala med någon om litteratur och sina läsupplevelser. Skönlitteratur främjar elevens språkutveckling i motsats till läroböcker.¹⁰⁰ Det har gjorts en omfattande internationell studie som visar på ett samband mellan välförsedda skolbibliotek och barns läsutveckling. De länder som placerade sig högt i läsförmåga, hade oftast ett mycket större skolbibliotek i jämförelse med andra länder i den internationella studie som Elley gjorde 2002. Vid internationella jämförelser visar det sig att Sveriges femtonåringar är goda läsare, och att de är duktiga på att söka information, men sämre på att reflektera över den funna informationen.¹⁰¹

Ansvar för lästräning bör, enligt Monica Nilsson, delas mellan föräldrar, rektor, lärare och bibliotekarie, för att ge eleverna tillfälle att läsa skönlitteratur, för att stimulera språk, fantasi och inlevelseförmåga och väcka läslust.¹⁰²

5. 3 Bibliotekariens roll i skolbiblioteket

Nedan vill vi förklara Kuhlthaus taxonomi över skolbibliotekariens pedagogiska roller, som finns i fem olika nivåer.¹⁰³ Vi kommer att använda oss av Kuhlthaus olika nivåer när vi ska förklara hur vi uppfattar friskolans syn på bibliotekariens roll.¹⁰⁴

Nivå 1

Organisatören ordnar samlingar så att elever och lärare ska kunna klara sig själva. Ingen undervisning förekommer. Fokus ligger på samlingen och inte på användaren, och hur effektivt det är beror på användarens färdighet och på problemets komplexitet. Organisatörens nivå lämpar sig bättre för användare som kommit en bit på väg i sitt informationssökande. Denna roll är grunden för alla andra roller.¹⁰⁵

⁹⁹ Nilsson, Monica 2007. s.206-207.

¹⁰⁰ Limberg 2003b. s. 54-55.

¹⁰¹ Limberg 2003b. s. 55-57.

¹⁰² Nilsson 2007. s. 206-207.

¹⁰³ *Taxonomi* kommer från grekiskans taxis: ordning, och nomi: bruk, regel.

Taxonomi är vetenskapen om indelning, eller klassificering som det också heter, av organismerna i taxa, det vill säga domän, rike, klass, släkten, familj, art, underart.

¹⁰⁴ Se kapitel 8

¹⁰⁵ Kuhlthau, Carol, C 2004. *Seeking meaning: a process approach to library and information services*, s. 114 -116.

Nivå 2

Positionsangivaren utgår från att systemet är säkert, frågorna är enkla och det finns ett rätt svar. Positionsangivaren vill snabbt ha frågan, för att sedan fort kunna ge ett svar. Som användare får man så kallade färdiga referenser. Positionsangivaren utgår från källan och ser inte till användarens sökprocess. Denna roll fungerar bra när sökfrågorna är enkla, den kan även fungera bra i ett senare skede då man i sökprocessen kan utforma en fråga.¹⁰⁶

Nivå 3

Identifieraren erbjuder användaren en grupp av källor som är aktuellt för ämnet, källorna är inte sorterad i någon ordning, eller anpassad efter användarens förkunskaper. Denna roll fungerar som bäst då ämnet eller problemet är formulerat och när kunskap ska samlas in för att definiera fokus. Tyvärr så överöser identifieraren ofta användaren med information, och nämner varenda källa som verkar relevant för att lösa uppgiften. Anledningen till detta är att identifieraren bara förväntas träffa användaren en gång under informationssökningen. Undervisning av katalog och andra bibliografiska verktyg förekommer. Användaren får också bilden av att det bara är att samla informationen, inte att och hur man måste använda informationen, och att man måste formulera om sig. Det blir lätt ”klipp och klistra”.¹⁰⁷

Nivå 4

Handledaren identifierar källorna och rekommenderar hur och i vilken ordning användaren ska använda källorna. Användaren ställer ofta en komplex fråga eller efterfrågar information om ett speciellt ämne. Handledaren beskriver i vilken ordning användaren ska använda sig av källorna. Handledaren rekommenderar att användaren återkommer under arbetets gång. Problemet med handledarens roll är att det förväntas att det finns en ordningsföljd som ska passa alla sorters användare. Problem som uppkommer förväntas kunna lösas på ett och samma sätt. Man ser inte till den individuella processen som utvecklar användaren. Undervisning bedrivs i flera steg, som förberedelse för studentuppsatser och andra sökuppdrag.¹⁰⁸

Nivå 5

Rådgivaren följer användarens inlärningsprocess, ger stöd och undervisar efter elevens behov. Jämfört med nivå 1-4 som är byggt på ”säker” information, så finns det på nivå 5 inga ”rätta” svar, och ingen förutbestämd ordningsföljd. Rådgivaren ser informationsprocessen som en kreativ, individuell process som är dynamisk och unik för varje användare. Rådgivaren har en dialog med användaren, där de tillsammans definierar problemet, sätter upp en strategi, identifierar källor och bestämmer när och hur källorna ska användas. Rådgivaren förväntar sig att eleven kommer för att få handledning kontinuer-

¹⁰⁶ Kuhlthau 2004. s. 116.

¹⁰⁷ Kuhlthau 2004. s. 116-117.

¹⁰⁸ Kuhlthau 2004. s. 117-118.

ligt under arbetets gång. Det finns inte en perfekt lösning. Det finns flera olika sätt att lösa problemet.¹⁰⁹

5. 4 Informationskompetens och källkritiskt tänkande

Monica Nilsson, skriver om betydelsen av attityder till inlärningsituationen i förhållande till resultat och nämner i det sammanhanget Alexandersson & Limberg som har konstaterat att elever som ville ha ett högre betyg, bemödade sig om att gå djupare in i sökprocessen med kritisk granskning av källor, strukturering för att se samband och utvärdering av svar för sin egen förståelse. Att vara nyfiken, intresserad och motiverad är relevant och avgörande för elevers resultat, uttrycks av Alexandersson & Limberg. Behovet av information styr processen.¹¹⁰

Alexandersson & Limberg m.fl. menar också att forskning tyder på att källkritik bör läras ut. Det är inget som kommer av sig själv.¹¹¹ Alexandersson & Limberg m.fl. har inringat hela problematiken kring nyttan av ett fungerande skolbibliotek där samarbete med elever, lärare och skolledning kring elevers hantering av de verktyg som tillhandahålls (datorer, mediasamlingar, texter – tryckta eller tillgängliga via Internet, hjälp och handledning via bibliotekariéer och lärare), visar på ett bättre resultat i inlärningsituationer.¹¹²

Limberg nämner att det är bra att det forskas om skolbibliotekets roll ur ett annorlunda perspektiv, därför att vi tar det för självklart att biblioteket är det bästa alternativet i lärandesituationer. Det har forskats mycket om skolbibliotekets roll och forskning tyder på skolbibliotekets förträfflighet - om det är välutrustat, har ett aktuellt utbud, är lättillgängligt gällande placering i förhållande till skolan, har öppet under hela skoldagen och har utbildad personal. Det har däremot inte forskats särskilt mycket om vad ett alternativt sätt att söka information kan innebära för elevers skolresultat. En skola utan skolbibliotek kan säkert få bra skolresultat även om det visat sig att med Internet som källa lämnas eleverna ofta ensamma i sitt sökande efter information och det är inte alla som har redskapen för att få fram relevant information och lösa skoluppgifter på ett tillfredställande sätt.¹¹³

Det resoneras kring möjligheten att lärare tror att elever har en större förmåga att hantera modern informationsteknik än vad som faktiskt är fallet. I en undersökning av Moore från Nya Zeeland trodde lärarna att "the skills would simply emerge".¹¹⁴ Elever börjar ofta med att söka på Internet med hjälp av någon sökmotor, som till exempel Google, om de får välja själva. Böcker kommer i andra hand och används när eleverna uppmanats till det av pedagogerna. Källkritisk granskning tillämpas inte som regel.¹¹⁵

¹⁰⁹ Kuhlthau 2004. s. 119-120.

¹¹⁰ Nilsson, Monica 2007.s. 78-82.

¹¹¹ *Textflytt och sök slump: informationssökning via skolbibliotek* 2007. s.14.

¹¹² *Textflytt och sök slump: informationssökning via skolbibliotek* 2007. s. kap. 9-10.

¹¹³ Limberg 2003b. s. 88.

¹¹⁴ *Textflytt och sök slump: informationssökning via skolbibliotek* 2007. s. 117.

¹¹⁵ *Textflytt och sök slump: informationssökning via skolbibliotek* 2007. s. 82-84.

Monica Nilsson, ger praktiska förslag på hur man kan undervisa i informationsfärdighet på skolbibliotek. Läsfärdighet, textöverblick, och analyseringsförmåga är en förutsättning för att elever ska ta sig igenom den process som informationssökning är, menar Nilsson.¹¹⁶ I den processen ingår förmågan att hitta den information som behövs i en bestämd situation och att kunna ta ut kärnan av information som är tillförlitlig.

Nilsson refererar till en undersökning som räknar upp viktiga komponenter som krävs för att klara ett framtida yrkesliv: läsförståelse, matematisk förmåga, kommunikativ förmåga och förmåga att uttrycka sig i tal och skrift. Därefter kommer kognitiva färdigheter: förmåga att lösa problem, att lära i ett livslångt lärande, att ta beslut och sätta upp mål, att vara flexibel och kunna tänka kreativt. Sen räknas de personliga egenskaperna upp: ansvarskänsla, självinsikt, social kompetens, samarbetsförmåga, integritet, ärlighet och ett etiskt förhållningssätt. Nilsson ställer sig frågan hur skolan lyckas ge elever dessa färdigheter, hur de förbereds för det livslånga lärandet och hur elever lär sig att bli informationskompetenta?¹¹⁷

Från Skolverket framhålls angående digital kompetens, att det är ett sätt att bland annat kunna hantera datorer och programvaror, samt att utveckla ett källkritiskt tänkande. Vidare understryks att den digitala kompetensen inte automatiskt utvecklas för att det finns tillgång till datorer. Det nämns flera skäl till varför det är så viktigt att ha en digital kompetens. Vårt arbetsliv och våra studier är förknippade med IT. Mycket samhällsinformation finns på nätet. Den digitala kompetensen är viktigt för elevers lärande och sist men inte minst är IT ett sätt att kommunicera på.¹¹⁸

Det har skrivits en hel del om skolbibliotekens roll i skolan. Louise Limberg är en av dem som forskat kring problemet. Limberg presenterar bland annat resultatet av forskning om informationsbehov, som känns viktig för vår underökning. Limberg hänvisar till Carol Kuhlthau. Kuhlthaus forskning handlar om gymnasieelevers sätt att söka information. De olika faserna i informationsökningsprocessen beskrivs nedan.¹¹⁹ I den här modellen beskrivs informationssökningsprocessen som en linjär verksamhet, men enligt Kuhlthau växlar elevernas arbete fram och tillbaka mellan de olika stegen. Kuhlthaus modell beskrivs i sin helhet i boken *Seeking Meaning: A Process Approach To Library and Information Services*. Vi har valt att visa de olika faserna i punktform, för att åskådliggöra processen på ett enkelt sätt.¹²⁰

- Introduktion av uppgiften (task initiation). Tankar, mål, krav och förväntningar på eleven och hur uppgiften ska lösas presenteras. Här är det viktigt att fånga elevernas intresse och motivera fortsatt sökande. Det finns ett problem som ska lösas. I den här fasen är känslan av osäkerhet som störst, eftersom det finns en medvetenhet om att det saknas kunskap.

¹¹⁶ Nilsson 2007. s. 206-207.

¹¹⁷ Nilsson 2007. s. 20-25.

¹¹⁸ Lindqvist, Kristin 2007. *Nyhetsbrev: Elever ska garanteras en digitalkompetens*.

¹¹⁹ Limberg, Louise 2003a. *Att söka information för att lära: En studie av samspel mellan informationsökning och lärande*, s. 40-44.

¹²⁰ Kuhlthau 1993. s. 112-113, 41-53.

- Val av ämne (topic selection). Den fas som vanligtvis är den svåraste delen i arbetet. Det är svårt att avgränsa sökfrågan. När det är gjort blir det lättare att gå vidare.
- Sökande av information (prefocus exploration). Fördjupningsfasen. Osäkerhet och förvirring råder därför att eleven inte vet var informationssökningen ska börja. Ska jag Googla, ska jag slå i en uppslagsbok, fråga bibliotekarien, eller någon jag känner?
- Formulering av fokus (focus formulation). Det beskrivs som vändpunkten i arbetet, när man hittat något intressant att fokusera sitt sökande på.
- Inhämtning av information (information collection). Här har eleven klart för sig vad som krävs för att lösa uppgiften.
- Avslutning, bearbetning, redovisning (search closure) Här handlar det om att bestämma hur mycket material som behövs och när det finns tillräckligt med information. Den slutgiltiga fasen är att starta skrivandet och redovisa resultatet.

Eftersom vårt arbete berör problematiken med att många friskolor inte har något skolbibliotek, känns det viktigt att ha med Kuhlthaus resonemang om osäkerhetsprincipen. Kuhlthau menar att informationssökningsprocessen är en meningsskapande process där osäkerhet och förvirring är ett naturligt inslag i början när elevers mål är att hitta rätt svar för att lösa sin uppgift. Kuhlthaus forskning tyder på att, kraven som lärare ställer på vad som ska redovisas i ett resultat och på vilket sätt det ska göras, påverkar hur eleverna löser uppgiften.¹²¹

Kravet på ett mer undersökande, värderande, kritiskt granskande arbetssätt, gör att eleven måste gå djupare in i ämnet för att hitta relevant information. Rätt svar blir fråga om ett övervägande, efter att ha konsulterat flera olika källor, som uppslagsböcker, personliga källor, läromedel, vetenskapliga artiklar, Internet, databaser med mera. Söksystemen och dess utformning kan bli en begränsande faktor i elevers sökande och inhämtande av information. Bibliotekarien kan bli en del i det gränssnitt elever och skolpersonal möter. Bibliotekarien kan bli den som överbryggar de hinder som både lärare och elever möter i sin informationssökning och därmed underlätta för dem att skapa ny kunskap.

Zmuda & Harada menar att elever behöver hjälp med att lära sig hantera all information i olika media, databaser och ute på webben. De behöver verktygen för att sortera och lägga upp sökstrategier och värdera källor, trots att de är vana Internetanvändare. De behöver också hjälp med att förstå att det finns upphovsrättsskyddat material, som de inte bara kan ta/låna till sina arbeten hur som helst. Informationskompetens handlar också om att vara medveten om vilket material som är tillåtet att använda och på vilket sätt det är tillåtet att använda. Det är, menar Zmuda & Harada, viktigt att de får upp ögonen för att de inte är anonyma ute på Internet och att de lämnar spår efter sig, som kan utnyttjas på ett mindre fördelaktigt sätt och för lång tid framåt. De behöver lära sig hur de skyddar sin integritet och andras.¹²²

¹²¹ Limberg 2003a. s. 16, 42-45.

¹²² Zmuda & Harada 2008. s. 108-113.

6. Metod

Vi har i vår studie undersökt varför en fristående gymnasieskola väljer att inte satsa på skolbibliotek, och hur de anser sig nå upp till de mål som finns i Lpf 94 och i kursplanerna, utan ett skolbibliotek. Vi har använt oss av en kvalitativ metod, då den kvalitativa metoden handlar om att klargöra och förstå ett fenomen.¹²³ I vår undersökning vill vi få fram vilken syn rektor och lärare har på skolbibliotek för att kunna förstå varför man valt att inte satsa på skolbibliotek. Vi har valt att göra semistrukturerade intervjuer. En semistrukturerad intervju liknar ett vanligt samtal. För att få ett stöd i vårt samtal gjorde vi en intervjuguide. En semistrukturerad intervju följer ett intervjuschema (intervjuguide) med frågor som inte nödvändigtvis måste ställas i samma ordningsföljd som de är nerskrivna. Dessutom kan intervjuaren ställa följdfrågor.¹²⁴ Att använda sig av en intervjumall, där frågorna är formulerade i förväg, men ger utrymme för följdfrågor, gör att vi kan fokusera på det vi avsåg att göra. Det är lättare att komma tillbaka till syftet med undersökningen om samtalet spårar in på annat. Hade vi enbart haft ett tema att utgå ifrån, kunde samtalet lätt ha halkat in på ett sidospår, särskilt då vi inte är rutinerade när det gäller intervjuer. Vår undersökning kan inte sägas vara värderingsfri och enligt Bryman är det viktigt att tänka på att det inte ska finnas någon som han skriver "... okontrollerad inverkan från värderingar i forskningsprocessen".¹²⁵ Vår uppfattning att skolbibliotek bör finnas på varje skola kan naturligtvis ha påverkat formuleringen av frågor och utvärdering av resultaten. Det är vi medvetna om. Bryman säger att det inte är så vanligt att forskning av idag kan sägas tillämpa objektivitetsprincipen, även om några forskare vill antyda att så är fallet.¹²⁶ Det tolkar vi som att vi får ha åsikter, bara vi är medvetna om dem och att de kan påverka resultatet. Våra intervjuer blir en del i det material som vi ska utvärdera.¹²⁷ Louise Limbergs analys över skolbibliotekets/skolbibliotekariens roll i undervisningen och Carol Kuhlthaus beskrivning av de olika faserna i informationsökningsprocessen blir viktiga inslag i vår uppsats, vilket vi har beskrivit tidigare.¹²⁸ Vår studie är liten och för att få ett resonemang kring det vi har kommit fram till i vår undersökning, har vi använt oss av den forskning som framför allt Limberg och Kuhlthau har bedrivit, men också den debatt som pågått och fortfarande pågår angående skolbibliotek och friskolornas bristande satsning på skolbibliotek. Att Friskolorna inte satsar på skolbibliotek är inte ett fenomen som enbart påverkar den enskilda friskolans elever och lärare. Det påverkar folkbiblioteken som ibland får ersätta skolbiblioteken, vilket påverkar de olika rollerna som folkbibliotek och skolbibliotek har. Det kan i sin tur påverka hur kommunerna väljer att fördela sina resurser. Allt fler friskolor startar upp och det krävs att man diskuterar hela problematiken som följer med den bristande satsningen på skolbiblioteket. Därför tycker vi att det är viktigt att försöka väva in den debatt som följde efter Kulturrådets redovisning i vår studie, så att man förstår vidden av detta fenomen.

¹²³ Widerberg, Karin 2002. *Kvalitativ forskning i praktiken*, s. 15.

¹²⁴ Bryman 2002. s. 127.

¹²⁵ Bryman 2002. s. 37.

¹²⁶ Bryman 2002. s. 38-39.

¹²⁷ Se kapitel 8

¹²⁸ Se kapitel 5

6. 1 Urval

Vår utgångspunkt var att undersöka en friskola på gymnasienivå, utan skolbibliotek. Urvalet gick till så att vi bestämde oss för en mellanstor stad i Sverige, som fanns inom rimligt geografiskt avstånd från våra respektive hemorter. Vi undersökte hur många fristående gymnasium det fanns i staden, och valde ut tre av dem. Vi gjorde en första undersökning genom att ringa till skolornas växel, och fråga om skolan hade ett skolbibliotek. På en av skolorna blev vi kopplade till skolans rektor, och vi berättade om vår uppsats och vårt syfte. Vi frågade om vi fick återkomma då vi kommit längre i vårt uppsatsskrivande. Rektorn lovade att vi fick återkomma och att de skulle försöka ställa upp. Vi bestämde att vi skulle göra våra intervjuer just på den skolan, då vi redan etablerat en kontakt. Vi bestämde oss för att intervjua rektor och lärare på skolan, då de enligt vår uppfattning har störst påverkan på om skolan satsar på skolbibliotek eller inte. Vi diskuterade elevperspektivet, men vi ansåg att det inte skulle vara användbart i vår studie, eller rymmas i vår studies tidsram. Efter etappseminariet mejlade vi rektorn, och bestämde tid för våra intervjuer. Att det blev just de här två lärarna som skulle medverka, berodde på att de hade tid att svara på våra frågor vid den tidpunkt vi fick komma till skolan. Det blev därför fråga om ett bekvämlighetsurval,¹²⁹ det vill säga, de personer som fanns på plats vid intervjutillfället och som var villiga att vara med i undersökningen. Det kan säkert även diskuteras om de här lärarna valdes ut av rektor på en mer medveten basis och det har vi inget svar på. Alla lärare blev inte intervjuade och det gjorde att svaren inte kunde generaliseras till att gälla för den här skolan och lärargruppen som helhet, men vi kan se det som att våra resultat kan göra det intressant för andra forskare att göra en större studie.

6. 2 Intervjuguidens utformning och genomförande av intervjuerna

Vi utgick från vårt syfte, våra frågeställningar och tidigare forskning vid utformningen av vår intervjuguide. Vi började vår intervjuguide med att fundera kring respondenternas bakgrund, då vi menade att deras syn på skolbibliotek kunde påverkas av om de tidigare jobbat på skolor som haft skolbibliotek. Vi ville även veta vad skolan hade för pedagogisk inriktning, för att försöka förstå på vilket sätt skolan undervisade eleverna i informationssökning. Vi fortsatte med frågor om hur skolan såg på den måluppfyllelse som finns formulerad i Lpf 94 och kursplanerna. Frågorna om hur skolan försåg eleverna med material, vem som var ansvarig, och var eleverna uppmuntrades att söka material/information/kunskap, ansåg vi vara viktiga frågor. Vår uppfattning var att det kunde visa vilken syn skolan hade på material/information/kunskap, och tyckte även att det var en demokratisk fråga. Fick eleverna välja material fritt, eller styrdes det av skolan? Frågorna kunde också besvara, hur skolan arbetade för att nå upp till målen. Frågor om informationsfärdighet och källkritik ville vi ställa för att få en bild av hur lärare och rektor jobbar med det. Följdfrågor om hur eleverna sökte information och om de fick hjälp i sitt sökande och i så fall på vilket sätt, kändes viktiga, eftersom tidigare forskning visar att det är viktigt att eleverna får stöd i sin informationssökningsprocess. Vi ville också veta om elever som behövde extra stöd fick hjälp. Eftersom vår forsknings-

¹²⁹ Bryman, Alan 2002. *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 114- 115.

fråga var *Skolbiblioteket – spelar det någon roll?*, ville vi veta hur skolan resonerade kring skolbiblioteksfrågan. Frågan om en nationell bibliotekspolitik, kom med av den anledningen att den kändes viktig i den debatt om friskolor och skolbibliotekets roll som pågår. Debatten handlar bland annat om att skolbiblioteken, som ligger under bibliotekslagen, borde ligga under skollagen och regleras av en nationell bibliotekspolitik som klargör skolbibliotekets roll. Den sista frågan om valet av att ha ett skolbibliotek eller inte kan tyckas onödig. Vår uppfattning efter att ha läst debattinlägg i media, var att friskolorna beskrevs som skurkar som utnyttjar systemet och därför ville vi ha med deras upplevelse av situationen. Vår förförståelse var att det kunde finnas andra dimensioner än rent ekonomiska, som gjorde att de valde bort skolbiblioteket. Därför tyckte vi att de frågor vi utformat motsvarade vårt syfte som var att ta reda på hur rektor och lärare på en fristående gymnasieskola utan skolbibliotek, såg på skolbibliotekets roll. Vi ville även veta om friskolan ansåg sig nå upp till målen i Lpf94 och målen för de enskilda ämnena, fastän de inte hade ett eget skolbibliotek.

Vi började alla intervjuer med att presentera oss och tala om vilket syfte vi hade med undersökningen, hur det kom sig att just den här skolan valdes ut och vilka förväntningar vi hade, samt att allt deltagande var frivilligt. Efter att vi presenterat oss frågade vi om tillåtelse att få banda intervjuerna, vilket vi fick.

Som ett stöd för minnet använde vi oss av intervjuguiden och dessutom beslutade vi att den som inte genomförde intervjun, skulle föra anteckningar.

Första intervjun flöt på bra och rektorn verkade avslappnad och välvilligt inställd till att besvara våra frågor. När intervjun var slut tackade vi för oss och frågade om rektorn ville se transkriberingen, men vi fick ett nekande svar.

Nästa intervju var med Lärare 1 och började också bra, tyckte vi. Men när vi kommit halvvägs i intervjun, blev vi avbrutna av Lärare 2 som skulle intervjuas senare. Bandet stoppades och fick startas på nytt. Efter det blev samtalet inte lika otvunget, men vi genomförde intervjun och tyckte att vi fick fram det vi ville veta. Den här läraren ville se transkriptionen av intervjun och gärna det färdiga resultatet.

Intervju nummer tre var med Lärare 2 som olyckligtvis kom in och avbröt oss. Den intervjun gick mycket smidigt och det kan bero på att den läraren hade sysslat med intervjuer och intervjuteknik tidigare och även arbetat som journalist. Det kändes mer som att sitta på en föreläsning och våra frågor och svar trillade in som på ett radband. Den här läraren som kallas Lärare 2 ville gärna att vi skickade det färdiga resultatet och det lovade vi att göra.

En viktig detalj i vår undersökning, för att säkerställa anonymitet hos dem som deltog i intervjuerna, var att inte nämna namn, skola eller var skolan fanns. Därför nämnde vi skolan som en friskola i en mellanstor stad i Sverige. Med tanke på skolans profil, har det varit lätt att avslöja viken det var om vi har gått närmare in på var i Sverige den låg. Lärare kodades som Lärare 1 och Lärare 2. Svårigheten var att inte skriva ner sådant som kunde kopplas till den här skolan.

Direkt efter intervjuerna, satte vi oss ner för att lyssna på inspelningarna. Då uppdagades ett problem som vi inte hade förutsett. Vi hade suttit i ett avskilt rum utan störningsmoment, tyckte vi, men det visade sig att rummet hade en efterklang som gjorde

att diktafonen spelade in fläktljud som vi inte var medvetna om. Detta orsakade att vi inte kunde höra mer än delar av intervjuerna och det var en stor besvikelse. Men eftersom vi satte oss ner och skrev omedelbart efter intervjuerna, med intervjuguiden som stöd, kunde vi tillsammans återskapa delar av det som inte hördes, ur minnet.

Det visade sig också att inspelningen med Lärare 1 var helt blank. Då vi för säkerhets skull fört anteckningar kunde vi använda oss av dem. Vi ansåg att resultatet skulle påverkas negativt om vi gick tillbaka för att göra om intervjun. Med hjälp av intervjuguiden och våra anteckningar kunde vi få fram det mesta som sagts under intervjun. Vi sammanfattade och mailade sammanfattningen till Lärare 1, som fick läsa vad vi skrivit och kommentera om det blev rätt uppfattat. Naturligtvis insåg vi att det var möjligt att tillrättalägga vissa uttalanden i efterhand, när tiden fanns att begrunda svaren, men det var den bästa lösningen på problemet ansåg vi. Vi uppfattade också att Lärare 1 och vi hade samma uppfattning av svaren.

I vårt fall var det orutin i intervjusituationer som gjorde att vi blev störda av när vi avbröts under en av intervjuerna. Både respondenten och vi själva märkte att samtalet inte flöt lika otvunget efter avbrottet. Vi tänkte på vår egen inverkan på situationen och det som Bryman kallar intervjuareffekt. Han menar att det finns faktorer och egenskaper hos oss som intervjuare som kan påverka intervjusituationen. Därför menar Bryman att det kan vara svårt att dra några generella slutsatser av strukturerade intervjuer därför att intervjuareffekten varierar från gång till gång och från person till person.¹³⁰

Vårt resultat från intervjuerna sammanfattades och byggde på det vi fick fram genom inspelningarna, anteckningar, och minnet. Intervjumallen tycker vi var tillräckligt utförlig för att vi skulle få fram de svar vi önskade och vi anser att våra svar är så tillförlitliga de kan bli efter omständigheterna, i en kvalitativ undersökning där upplevelsen av ett fenomen är central. Vi är medvetna att missen med inspelningarna kan ha påverkat validiteten i vår undersökning. Fick vi med det som var relevant i sammanhanget? Eftersom vi återskapat intervjuerna ur minnet finns det naturligtvis en möjlighet att vi kan ha missat eller feltolkat vissa delar. För att reducera felmarginaler, gav vi Lärare 1, vars inspelning var blank, tillfälle att kommentera våra anteckningar och rätta till det som upplevdes som feltolkat. Därför menar vi att våra resultat ändå är reliabla.

Vår bristande vana att intervjua och bristande intervjuteknik kan säkert ha satt sin prägel på våra resultat. Troligen skulle en liknande intervju gjord av andra studenter, ge andra resultat, eftersom vår förförståelse och våra personliga egenskaper finns med i processen. Reliabiliteten är måttet på vår undersöknings tillförlitlighet och där kan vi kanske ge oss själva kritik för att dokumentationen i form av inspelade intervjuer inte blev som förväntat, på grund av tekniska problem.

7. Resultatredovisning

När vi i det följande nämner rektorn och lärarna är det endast fråga om de personer som varit med i vår undersökning. När vi nämner friskolan är det friskolan i vår undersökning som avses.

¹³⁰ Bryman 2002. s. 140-146.

Resultatredovisningen inleds med att vi presenterar friskolan som hör till den kategori som vi tidigare presenterat som *Företagarna*.¹³¹ Därefter presenteras våra respondenters olika bakgrund. Detta anser vi viktigt, då tidigare kan påverka hur respondenterna ser på nyttan av att ha ett eget skolbibliotek. Vi beskriver deras ämnestillhörighet för att det ska vara lättare att förstå deras sätt att resonera. I vår bakgrundsbeskrivning av respondenterna och friskolan har vi medvetet valt bort att redovisa var skolan är belägen geografiskt, med tanke på att friskolans profil annars lätt skulle kunna avslöja vilken friskola det handlar om. Det skulle även röja våra respondenters identitet.

Sen går vi in på de olika frågeställningarna och respondenternas syn på skolbibliotekets roll, informationskompetens, källkritiskt tänkande, läsförmåga och läslust för att senare presentera respondenternas tankar kring om det är möjligt att nå upp till de formulerade målen i Lpf 94 och i kursplanerna. Vi avslutar med ett resonemang kring anledningen till att den här friskolan valt bort skolbiblioteket som resurs. I det sammanhanget diskuteras även nationell bibliotekspolitik.

Syftet med vår undersökning är att studera hur rektor och lärare på en fristående gymnasieskola utan skolbibliotek, ser på skolbibliotekets roll. Vi vill veta om friskolan anser sig nå upp till målen i Lpf94 och målen för de enskilda ämnena, fastän de inte har ett eget skolbibliotek. Frågorna vi ville ha svar på var:

1. Hur ser rektor och lärare på skolbibliotekets pedagogiska roll för skolan?
2. Hur tänker rektor och lärare, kring informationskompetens, källkritik och bibliotekskunskap och hur arbetar man med detta i friskolan?
3. Vilken strategi har skolan för att nå upp till målen för läsförmåga och läsförståelse, som finns formulerade i Lpf 94?

7. 1 Friskolans bakgrund

Friskolan som vi valt att undersöka har funnits i 5 år och tillhör en friskolekoncern. Skolan är yrkesinriktad och har samarbete med några företag. Skolans vision är att jobba för ett livslångt lärande. Skolans kunskapsanspråk är att eleverna inte enbart ska lära sig för stunden utan för livet. Elevernas färdigheter ska ingå i ett större sammanhang.

Enligt rektorn och lärarna, har man en traditionell pedagogik, med inspiration av PBL. Skolans profilering är mentorskap. Mentorskapet innebär att lärarna har en nära kontakt med sina elever, som de coachar och stöttar. Mentorerna träffar eleverna ungefär en gång i veckan i grupp och enskilt. Mentorskapet innebär också att man har kontakt med elevernas föräldrar, och försöker engagera dem i elevernas utbildning.

¹³¹ Se kapitel 4.1

7. 2 Respondenternas bakgrund

Rektorn, har tidigare jobbat inom industrin, men skolade om sig till förskollärare. Rektorn har yrkeserfarenhet från förskoleverksamhet, olika projekt, samt vuxenutbildning, men var inte med från friskolans start. Han tillträdde tjänsten som rektor på friskolan för ungefär 2 år sedan.

Lärare 1 är relativt nyutbildad lärare i svenska och engelska och har tidigare yrkeserfarenhet från en friskola utan skolbibliotek. Lärare 2 har inte behörighet, men håller på att utbilda sig för att bli behörig lärare. Lärare 2 undervisar i textkommunikation. Lärare 2 har yrkeserfarenhet från kultur- och journalistbranschen, och började undervisa på gymnasienivå för ungefär 10 år sedan. Lärare 2 har tidigare jobbat på en kommunal skola med skolbibliotek.

7. 3 Friskolans syn på skolbibliotekets roll

Hur ser rektor och lärare på skolbibliotekets pedagogiska roll för skolan?

Limberg menar att skolans syn på vikten av ett skolbibliotek kan variera från lärare till lärare och från ämne till ämne – på en och samma skola.¹³² Det är något vi kunnat se i vår undersökning, trots att vi endast hade ett fåtal respondenter. Vi är dock medvetna om att svaren inte kan representera hela skolan, eftersom alla lärare inte är intervjuade.

Rektorn ser inte skolbibliotek som en prioriterad verksamhet i nuläget. Rektor och Lärare 1 ser på skolbiblioteket främst som ett rum med böcker, och anser att det närbelagda stadsbiblioteket fyller det behov friskolan anser sig ha av ett skolbibliotek. Lärare 2 har en annan syn på skolbiblioteksfrågan än rektorn och Lärare 1. Kanske kan det ha att göra med att Lärare 2 tidigare har arbetat på en skola med tillgång till ett skolbibliotek. Lärare 2 beskriver fördelarna med skolbibliotek:

Det är en klar fördel. Det är bättre än att inte ha det. Helt klart alltså. Dessutom hade vi haft ett antal år på oss att bygga upp ett skolbibliotek. Det var bibliotekarier anställda. Det är en jättefördel, tycker jag. Man kan utnyttja själva biblioteket och det är relativt stort också. Dels för lektioner och jag jobbar mycket med text och research. Jättebra att använda sig av bibliotek, tycker jag. Bra ställe att sitta och jobba på. Dessutom att föra in ungarna på det här med litteratur, utan att det blir tvång. Att bara ta en bok och läsa gör att ungarna kan få en relation till litteraturen.

Lärare 2 tror inte att det finns någon ekonomisk möjlighet för friskolan att ha en skolbibliotekarie anställd på heltid. Lärare 2 tror ändå att eleverna skulle ha en fördel av att ha ett skolbibliotek som är fysiskt nära, då eleverna gärna söker först på Internet och slutar att söka om de inte hittar något. Inställningen hos många elever, menar Lärare 2 är att om det inte finns på Internet, så finns det inte. Eleverna och lärarna besöker stadsbiblioteket sporadiskt som ett steg i att nå målet om att eleverna ska tillägna sig bibliotekskunskap. Lärarna beställer en guidad visning av stadsbiblioteket första gången de går dit. Efter guidningen uppmuntrar lärarna eleverna att gå till stadsbiblioteket och

¹³² Limberg, Louise 2003. *Skolbibliotekets pedagogiska roll- en kunskapsöversikt*, s. 45.

förväntar sig att de ska kunna orientera sig och hitta information på egen hand, med hjälp av den personal som finns på plats i stadsbiblioteket.

7. 4 Friskolans syn på informationssökning och källkritiskt tänkande

Hur tänker rektor och lärare, kring informationskompetens, källkritik och bibliotekskunskap och hur arbetar man med detta i friskolan?

En av lärarna på skolan har skrivit en mall för rapportskrivning, mallen är upplagd på samma sätt som mallarna för rapportskrivning på högskolan, men anpassad till gymnasienivå. Tanken är att göra eleverna förberedda för de förväntningar som finns på de rapporter som ska skrivas på högskola och universitet. Eleverna tycker att det är besvärligt från början, men elever som fortsatt sina studier på högskola och universitet har framfört att det har varit bra att de har fått lära sig hur de ska göra, menar Lärare 1 och Lärare 2.

Eleverna får ofta uppgifter som de ska söka information till och eleverna använder sig mycket av Internet. Rektorn berättar: ”Alla elever har tillgång till Internet, och det är ett sätt att gå ut och hämta fakta. Datorn är ett arbetsredskap.” Datorn och Internet ses som en resurs, men någon undervisning om hur de ska söka på Internet finns inte. Inställningen hos de intervjuade lärarna och rektor är att eleverna är tillräckligt duktiga själva. Rektorn menar att eleverna är bättre på datorer än personalen på skolan. Lärarna rekommenderar eleverna att använda vissa sidor som NE hellre än Wikipedia, som inte är en kontrollerad sida. Skolan har två licensierade databaser, NE och Skolwebben. För att eleverna ska använda andra källor än Internet har skolan satt som krav att de ska ha med tryckta källor i sina arbeten. Eleverna gör även ett besök med läraren på stadsbiblioteket, för att kunna orientera sig och hitta information. Lärare 1 säger att de ibland tar kontakt med stadsbiblioteket, om eleverna har kört fast och behöver hjälp med att hitta information. Men denna lösning verkar som vi har uppfattat det, vara högst sporadisk.

På vår fråga om informationsfärdighet och källkritiskt tänkande, kommer det ett snabbt svar från rektorn att det naturligtvis alltid ingår i alla uppgifter att eleven ska kunna granska informationen källkritiskt. Rektorn säger: ”Eleverna har många olika arbetsuppgifter och det är klart att det alltid ingår kritisk granskning.” Rektorn preciserar där emot inte hur det kan gå till. Informationssökning lärs ut genom att ämnena integreras, och eleverna måste söka efter lösningar på många olika sätt. Eleverna på friskolan får under första året lektioner i studieteknik, där lärarna undervisar eleverna hur man för anteckningar och söker information. Studieteknik är något som återkommer under hela utbildningen, enligt Lärare 1 och Lärare 2. Alexandersson & Limberg m.fl. menar att forskning tyder på att källkritik bör läras ut. Det är inget som kommer av sig själv. Det resoneras kring möjligheten att lärare tror att elever har en större förmåga att hantera modern informationsteknik än vad som faktiskt är fallet. I en undersökning av Moore från Nya Zeeland trodde lärarna att ”the skills would simply emerge”.¹³³

¹³³ Se kapitel 5.4

Lärare 2 berättar att eleverna under år 2 jobbar med ett stort projekt. Projektet är ämnesintegrerat och eleverna får inhämta information från många olika källor. Informationen som eleverna hittar får de omvandla till praktiska moment. Eleverna lär sig otroligt mycket av detta. Lärare 2 tror att eleverna har svårt för att inse hur mycket de lär sig. Lärare 2 är också kritisk till Wikipedia och Google, men menar att det är fel att helt förkasta möjligheten att söka i dessa källor. De kan vara ett avstamp för att hitta mer information. Att värdera de källor som hittas menar Lärare 2 blir nästa steg. Lärare 2 menar också att Wikipedia kan innehålla guldkorn, eftersom de som lägger in information där ofta brinner för sitt område.

7. 5 Friskolans syn på läsförmåga och läslust

Vilken strategi har skolan för att nå upp till målen för läsförmåga och läsförståelse som finns formulerade i Lpf 94?

När det gäller läsförmåga och läslust så har det varit svårt att hitta något om det i friskolornas styrdokument. Detta menar vi kan bero på att vi undersöker en gymnasieskola, då det krävs att eleverna ska ha behörighet när de söker till gymnasiet. För att eleven ska vara behörig krävs minst godkänt i Svenska, Matematik och Engelska. Om eleven inte har behörighet så får eleven fortsätta att arbeta med behörigheten på ett individuellt program. Lärarna får även utbildning så att de lättare ska kunna möta elever med svårigheter. Enligt rektorn är det bättre att satsa på lärarna själva som är de redskap som står till buds, än att anställa till exempel en specialpedagog.

Enligt rektorn är lärarna mer lämpad att svara på dessa frågor och det är lärarna som vet hur målen ska nås. Kursplanernas mål för svenska A och Svenska B, är att eleven ska kunna uttrycka sig i tal och skrift, och kunna läsa fack- och skönlitteratur.¹³⁴ När vi frågar lärarna om hur de uppmuntrar eleverna till läslust så uttrycker de att det är svårt att motivera elever på gymnasiet att läsa. Lärare 2 säger: "Läser man så läser man. Jag tror inte det går att få dem att läsa litteratur." Det finns formulerat i läroplanen att det är viktigt att eleverna ska ha möjlighet att söka sig till ett varierat kulturutbud, men lärarna och rektor i vår undersökning, tror inte att eleverna skulle läsa mer om skolan hade ett eget skolbibliotek. De tror inte heller att skolans användande av stadsbiblioteket, bidrar till att eleverna söker sig till stadsbiblioteket på fritiden. Våra respondenter menar att det är bara de eleverna som redan är intresserade av att läsa som fortsätter läsa. De elever som inte är intresserade av att läsa, anses inte bli intresserade även om böckerna finns nära till hands via ett skolbibliotek. Lärare 2 tycker dock att det skulle vara bra att ha dagstidningar och tidskrifter tillgängliga, då Lärare 2 tror att eleverna inte läser dagstidningarna för att de inte finns tillgängliga. Lärare 1 menar att de böcker som finns/köps in räcker och att eleverna har tillgång till stadsbibliotekets utbud om de känner behov av andra böcker. Lärare 1:

Vi besöker stadsbiblioteket, och eleverna har tillgång till datorer. Vi köper in egen litteratur till engelskan, engelska romaner i olika svårighetsgrader. Till svenskan köper vi in klassiker.

¹³⁴ Se kapitel 4.2.4

Vem ansvarar för inköp av läromedel? Görs det av rektor och lärare gemensamt?

Den här frågan ställdes till rektorn för att vi ville veta om det fanns någon gemensam tanke bakom inköp av litteratur till utbildningarna. Var det här ett arbete som lärare och rektor gjorde tillsammans? Eleven ska tillägna sig litteratur från olika epoker och kulturer. Rektor berättar att skolan köper in läroböcker. Alla elever har egna läroböcker. Inköpen styrs av den ram som friskolekoncernen satt för alla friskolor inom koncernen. I övrigt är det lärarna som bestämmer vad som ska köpas in i form av litteratur. Rektor lägger över ansvaret för inköp av litteratur och måluppfyllelse på lärarna, som han menar vet vad som behövs. Enligt Lpf 94 är det rektor som har det övergripande ansvaret för verksamheten.¹³⁵ I Lpf 94 finns även formulerat att det är skolans ansvar att varje elev "kan söka sig till saklitteratur, skönlitteratur och övrigt kulturutbud som en källa till kunskap, självinsikt och glädje, " och vidare "se till att eleverna tillägnar sig bok- och bibliotekskunskap, " men också att de "får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling"¹³⁶ Frågan om kursmålen kommenteras av Lärare 2 som säger:

Kursmålen når vi. Vi behöver inte ett bibliotek för att nå dem. Utan bibliotek behövs, tycker jag, för människans välbefinnande. Eleverna går i skolan i tolv år och präglas av tillgången på ett skolbibliotek – om det finns ett. Finns det ett skolbibliotek kan man inte bara ta bort det.

Lärare 1 anser inte att det behövs ett skolbibliotek, då stadsbiblioteket ligger så nära (gångavstånd cirka 500 meter). Rektor menar att om det fanns ett krav på att alla skolor skulle ha ett skolbibliotek, så skulle friskolan få tänka om, och skaffa sig ett eget skolbibliotek. Lärare 1 anser att en nationell bibliotekspolitik, skulle vara bra för att kvalitetssäkra biblioteken. Lärare 2 tror däremot inte att det skulle hjälpa om det fanns ett tvång att ha skolbibliotek, då det alltid finns kryphål. Men Lärare 2 ser gärna att skolverket markerar att det inte är bra att ha en skola utan skolbibliotek. Den gemensamma åsikten hos våra respondenter är att skolan uppnår kursplanernas mål utan att ha ett eget skolbibliotek. Skolan uppnår målet med bibliotekskunskap, genom att gå på guidad tur i stadsbiblioteket, menar lärarna. Personalen på stadsbiblioteket är till stor hjälp för elever och lärare i informationsfrågor, menar de.

Friskolan har diskuterat skolbiblioteksfrågan, men det har prioriterats bort, på grund av utrymmesbrist men också av ekonomiska anledningar. Det har nyligen skett ett byte av rektor, vilket även det har gjort att frågan om ett eget skolbibliotek lagts på framtiden. Den största anledningen till att friskolan valt att inte satsa på skolbibliotek är kostnadsfrågan, då det medför stora kostnader att driva ett eget skolbibliotek. De kommunala skolorna har en stor fördel av att ha ett samarbete med de kommunala folkbiblioteken, menar Lärare 2, då det finns en tradition i att ha skolbibliotek i en kommunal skola och bestånden har byggts upp under en längre tidsperiod. Lärare 2 menar att många friskolor är nystartade och det tar lång tid att bygga upp ett skolbibliotek, och det är osäkert vilket material man ska satsa på, med tanke på den begränsade ekonomiska situationen. Lokalerna är också en stor fråga, då man gärna vill ha skolbibliotek centralt i skolan. I denna friskolas lokaler har det flyttat in ytterligare en friskola, vilket gör att friskolan funderar på att ha ett gemensamt skolbibliotek. Problemet är i dagsläget att det inte finns utrymme för ett bibliotek i de befintliga lokalerna, även om det skulle finnas ekonomisk fi-

¹³⁵ Lpf 94 2.6 Rektors ansvar

¹³⁶ *Läroplan för de frivilliga skolformerna: Lpf 94: gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda*. 2006. Kap. 2.1

nansiering. Lärare 2 ser också att en heltidsanställd bibliotekarie är en omöjlighet, vilket gör att skolbiblioteket inte blir den resurs det verkligen kan vara.

Sammanfattning

Friskolan är yrkesinriktad och tillhör en koncern och samarbetar med några företag. De har en traditionell pedagogisk inriktning med inslag av PBL. Skolans profilering är mentorskap, vilket innebär att de träffar eleverna enskilt cirka en gång/vecka. Rektorn har arbetat inom industrin, inom förskolläraryrket, olika projekt och vuxenutbildning. Lärare 1 är utbildad lärare i svenska och engelska. Lärare 2 har ingen formell utbildning men håller på att utbilda sig. I dagsläget undervisar Lärare 2 i textkommunikation, vilket han har lång yrkeserfarenhet ifrån.

Friskolans syn på skolbibliotekets pedagogiska roll

Rektorn säger att skolbiblioteket inte varit en prioriterad verksamhet. Det finns ett stadsbibliotek i närheten och han menar att de klarar sig ändå. Stadsbiblioteket får fungera som ett skolbibliotek. Även Lärare 1 är inne på samma tankegångar och menar att stadsbiblioteket och bibliotekarien kontaktas vid behov, men något planerat samarbete finns inte i dagsläget. Både rektorn och Lärare 1 saknar tidigare erfarenhet av att jobba på en skola med skolbibliotek, men Lärare 2 som har en sådan erfarenhet ser lite annorlunda på skolbibliotekets roll. Han beskriver de fördelar han ser med att ha ett skolbibliotek. Bland annat menar han att ett skolbibliotek är bra att sitta och jobba i. Det gör också att ungdomar får en otvungen relation till litteraturen, menar han.

Friskolans syn på informationssökning och källkritiskt tänkande

Det går bra att hämta fakta via Internet, och källkritiskt tänkande ingår alltid i arbetsuppgifterna, menar rektorn. Informationssökning är något som eleverna behärskar, säger han och våra lärare håller med. Studieteknik och hur man söker information återkommer genom hela utbildningen. Eleverna får lära sig hur de ska anteckna och söka information. Både rektorn, Lärare 1 och Lärare 2 är av den uppfattningen att eleverna kan söka och finna den information de behöver. De kan datorer och de har tillgång till ett stadsbibliotek.

Friskolans syn på läsförmåga och läsförståelse

Läsförmåga och läsförståelse hänvisas av rektorn till lärarna. Lärarna utbildas i hur de ska möta elever med svårigheter. Enligt rektorn är det bättre att satsa på lärarna som finns på plats, än att anställa en specialpedagog. Lärarna menar att läsare förblir läsare men att det är mycket svårt att motivera läsovilliga elever att läsa litteratur. Det är inga problem med att nå målen i kursplanerna och Lpf 94, menar våra respondenter. Det behövs inget bibliotek för att klara målen, menar de. Lärare 2 inflikar dock att bibliotek behövs för människors välbefinnande och att eleverna präglas av tillgången av ett skolbibliotek. Lärare två menar att om det finns ett skolbibliotek bör man värna om det.

Nationell bibliotekspolitik

Frågan om en nationell bibliotekspolitik kommenteras av rektor som att om det fanns ett krav på att alla skolor måste ha ett skolbibliotek, skulle friskolan få tänka om och skaffa sig ett skolbibliotek. Övriga respondenter ser en nationell bibliotekspolitik som en tvingande åtgärd och tror inte på konceptet. Men Lärare 1 tycker ändå att det skulle vara en möjlighet för att kvalitetssäkra biblioteken. Lärare 2 ser gärna att skolverket markerar att det inte är bra att vara utan skolbibliotek.

8. Diskussion och slutsatser

Syftet med vår undersökning var att ta reda på hur rektor och lärare på en fristående gymnasieskola utan skolbibliotek, ser på skolbibliotekets roll. Vi ville även veta om friskolan anser sig nå upp till målen i Lpf 94 och målen för de enskilda ämnena, fastän de inte har ett eget skolbibliotek.

Vi kommer att beröra debatten som pågår kring vårt forskningsproblem om friskolors brist på egna skolbibliotek och deras möjlighet att nå upp till de krav som ställs på verksamheten utifrån de styrdokument som finns. I den diskussionen kommer även måttet på måluppfyllelse, det vill säga betygen, att dryftas. Även frågan om en nationell bibliotekspolitik kommer att beröras, eftersom den frågan har varit, och fortfarande är aktuell i debatten kring skolbibliotekens roll.

8. 1 Hur ser rektor och lärare på skolbibliotekets pedagogiska roll för skolan?

Rektorn och Lärare 1 har en syn på skolbibliotek som hamnar på de två lägsta nivåerna i Limbergs analys av skolbibliotekets roll¹³⁷, vilket innebär att de främst ser skolbiblioteket som materialförsörjare, där böckerna står på hyllor, och eleverna orienterar sig själva.¹³⁸ Elevernas besök på stadsbiblioteket ses, som vi förstått det, som något utanför utbildningen. Rektorn och Lärare 1, ser inte på skolbibliotek som en pedagogisk resurs. Stadsbiblioteket används sporadiskt. Eleverna blir skickade att låna böcker, antingen för att finna fakta till sina uppgifter eller för att läsa fritt. Bibliotekarien och lärarna har ingen gemensam plan för informationssökning, annat än vid enstaka tillfällen, då det behövs särskild litteratur till ett nytt ämnesområde. Läraren tar då kontakt med en bibliotekarie för att diskutera.

Skolbibliotekarien ses som en organisatör, positionsangivare och identifierare enligt Kuhlthaus taxonomi. Kuhlthau beskriver i sin taxonomi över skolbibliotekariens pedagogiska roller, fem olika nivåer.¹³⁹ Vi ser det som om att den här friskolan saknar nivå

¹³⁷ Se kapitel 5.1

¹³⁸ Limberg 1990. s. 82-84.

¹³⁹ Se kapitel 5.3

fyra och fem. Genom att inte ha ett eget skolbibliotek har skolan ingen som handleder eleverna i deras sökande och värderande av källor på biblioteket. Den rådgivande delen som en bibliotekarie kan ha, för att visa att det finns olika sätt att lösa ett problem, saknas, på grund av att bibliotekarien inte är kopplad till ett skolbibliotek utan finns som en extern resurs. Därmed går eleverna i vår undersökning, miste om den rådgivning i inlärningsprocessen som de annars kunde ha fått, om det funnits en anställd skolbibliotekarie i ett eget skolbibliotek, menar vi. Bibliotekarien hade kunnat mildra effekten av det som Kuhlthau kallar *osäkerhetsprincipen*,¹⁴⁰ som hon menar är en process som elever går igenom på sin väg till att återfinna kvalitativ information. Bibliotekarien blir i det fallet den samarbetspartner som eleverna kan bolla idéer och tankar med och inte bara en materialförsörjare och trivsselfaktor. Limberg menar att det är kraven från lärarna på hur uppgifterna ska lösas som styr processen.

Allison Zmuda, & Violet H Harada menar att informationsspecialisterna kan fungera som guide och support till elever i deras lärande, och som en del i skolans infrastruktur för att nå målen för verksamheten.¹⁴¹ Som vi har förstått det, kan informationsspecialisterna/skolbibliotekarierna vara de som överbryggar gap och barriärer när det uppstår ett informationsbehov som behöver lösas. Keith Curry Lance, Stephen Kraschen, Ross Todd, David Loertscher och Carol Kuhlthaus forskning tyder på att skolbiblioteket har en avgörande betydelse för skolans pedagogiska verksamhet. Det indikerar också att det har större betydelse än elevernas sociala bakgrund.¹⁴²

Rektorn och de intervjuade lärarna ser på stadsbibliotekarien, som en resurs som organiserar och kan visa och erbjuda källor till eleverna. Vi ser det som att friskolan tillskriver folkbibliotekarien på stadsbiblioteket den roll som en skolbibliotekarie skulle kunna ha. Vi menar att en folkbibliotekarie på ett stadsbibliotek inte kan ha den rollen, eftersom det inte finns tid avsatt för ett sådant arbete. Att rektor och Lärare 1 mer ser skolbiblioteket som en materialförsörjare kan ha att göra med att de inte inser att det är en skillnad mellan att ha ett eget skolbibliotek och en egen skolbibliotekarie och folkbibliotek med en bibliotekarie som extern resurs. Vi kan inte säkert påstå att det är så, men om de inte har en tidigare erfarenhet av att arbeta på en arbetsplats som har ett skolbibliotek, tror vi att det är lättare att bortse från skolbiblioteket som resurs. Våra respondenter ser biblioteket som ett rum med böcker, som finns tillgängligt när Internet och webben känns otillräckligt för att lösa en skoluppgift. Lärare 2 inflikar dock att det kanske skulle vara bra om skolverket markerar att det inte är bra att ha en skola utan skolbibliotek.

Våra respondenter verkar anse att ett skolbibliotek vore positivt att ha, men att andra prioriteringar är viktigare i nuläget. Förmodligen har dessa prioriteringar att göra med de ekonomiska resurser friskolan har, och det tycker vi oss kunna urskilja. Lärare 2 med tidigare erfarenhet från skolbibliotek är mer positiv till skolbibliotek, vilket kan ha att göra med att han har sett fördelarna med att ha ett skolbibliotek och ett samarbete med bibliotekarien där, menar vi.

Bibliotekslagen säger att det ska finnas lämpligt fördelade bibliotek inom grund- och gymnasieskola, för att öka läslust och tillhandahålla material, men att det är kommunens ansvar. Skollagen nämner inget om skolbibliotek. Statens kulturråd menar att ett skol-

¹⁴⁰ Kuhlthau, Carol, C 1993. *Seeking meaning: A process Approach to Library and Information Services*, s. 40-53.

¹⁴¹ Zmuda & Harada 2008. s. 117.

¹⁴² Stribe, Birgitta 2007. *Skolbibliotek: en pedagogisk resurs i undervisningen*, s. 43-44.

bibliotek är en plats i skolan, eller i direkt anslutning till den, där elever kan få hjälp med det som vi kallar att bli informationskompetenta och få läsupplevelser. I en rapport från Folkpartiet liberalerna, nämns fyra anledningar till att satsa på skolbibliotek.¹⁴³

- Bibliotek som ett pedagogiskt verktyg.
- Biblioteket som en rättvisefråga och demokratisk rättighet.
- Kultur och bildning är en god investering i framtiden.
- Skolbiblioteket som en mötesplats och kulturellt nav.

Louise Limberg menar att skolbiblioteket är ett rum för böcker och andra medier, drivs av kunnig personal, och ingår som ett verktyg i undervisning och inläring. Hon talar om fem dimensioner: rummet, medierna, informationssystemen, verksamhetens innehåll och ändamål och personal.¹⁴⁴ Det kan ha betydelse för skolbibliotekets roll att skolbiblioteken inte ligger under samma lag som skollagen. Det finns inga riktlinjer för vad ett bibliotek ska innehålla och hur det ska skötas.¹⁴⁵ Därför kan ett skolbibliotek vara en skrubben med böcker, eller så kan det vara som i vårt fall att friskolan väljer att utnyttja en extern resurs, men då blir det inte införlivat i skolans arbetssätt. Det blir då en lagerlokal dit elever kan gå för att hämta det som behövs för tillfället.

Det är inte oproblemiskt att komma fram till ett svar på varför den här skolan valt att inte satsa på skolbibliotek. Sanningen är inte enkel. Skolan har en viss budget som baseras på elevantalet. Det är en liten skola som är yrkesinriktad. Pengarna som följer eleverna via skolpengen, ska täcka in datorer till varje elev, läromedel som är gemensamma för skolformer av den här typen och då blir frågan om ett skolbibliotek mer av ekonomisk karaktär. Skolan anser sig inte ha råd att satsa pengar på ett eget skolbibliotek, då det är svårt att göra ett bra val av litteratur med en liten budget. Vad ska man satsa på? Hur håller man biblioteket uppdaterat utan en anställd skolbibliotekarie? Risken är att det tar lång tid att bygga upp ett bra bestånd och att beståndet snabbt blir inaktuellt, då det inte finns resurser för att förnya och hänga med i utvecklingen, vilket Lärare 2 i vår undersökning nämner.

Skolbibliotekets existens styrs av politiska och ekonomiska beslut i första hand. Vissa skolor anser att de inte behöver ett skolbibliotek, då eleverna klarar sig med datorer och sporadiska besök på stadsbiblioteket. Vi var öppna för möjligheten att Internet och välvalda databaser skulle kunna ersätta ett skolbibliotek, även om vi var medvetna om att det inte var vår åsikt. Efter att ha gjort vår undersökning förstår vi att den här skolan har otillräckligt utbud av relevanta databaser för att eleverna ska få ett kvalitativt utbud av information. Vi anser att NE och Skolwebben är för lite för att täcka elevernas informationsbehov, särskilt när skolan saknar ett eget skolbibliotek med egen personal.

I vår undersökning upplever en av respondenterna att det är svårare för friskolorna att starta upp skolbibliotek jämfört med de kommunala skolorna. De kommunala skolorna har ofta en lång tradition av skolbibliotek, som haft möjlighet att bygga upp sitt bestånd successivt, vilket Lärare 2 påpekar. Vår egen erfarenhet är att skolbiblioteken på de kommunala skolorna har ett samarbete med - och stöd av - de kommunala folkbiblioteken, vilket gör det mycket lättare för de kommunala skolorna att nå kvalitativa infor-

¹⁴³ *Skolbibliotek för alla: Förslag från Folkpartiet liberalerna i riksdagen*

¹⁴⁴ Limberg 1990. s. 82-84.

¹⁴⁵ Se kapitel 4.4

mationsresurser, som vi ser det. Vår friskola ska bygga upp ett bestånd från grunden och är enligt egen utsago tveksamma till vad de ska satsa på. Vi har full förståelse för det och inser att det måste vara svårt att med små resurser bygga upp ett bibliotek med en bredd i utbudet.

Vi känner inte till om det finns något samarbete mellan friskolorna när det gäller resurser i form av media och det skulle kunna var något att forska vidare på. Vi tycker att det skulle vara intressant att undersöka en friskola, av de 18 procent, som har valt att satsa på skolbibliotek, för att få reda på hur de ser på skolbibliotek, och hur de lyckats starta upp och driva skolbiblioteket.

Det skulle även vara intressant att få ett elevperspektiv på vad elever lär sig och hur de ser på behovet av ett skolbibliotek. Limberg har kommit fram till att det forskats mycket om skolbibliotekets roll, men att det är betydligt mindre forskat om vad eleverna faktiskt lär sig. Därför känns det angeläget att undersöka vidare.

Skolbibliotekets roll är betydelsefull för elevers tillgång till olika media, trots att mycket information går att hitta på nätet. Det blir allt vanligare med digital information, både samhällsinformation och annat och mycket information går att hämta hem via datorn. Men att bara ha datorn som informationskanal ser vi inte som tillräckligt. Satsningen på skolbibliotek är en investering i framtiden, menar vi och vi har förstått att ekonomin har stor betydelse för om det satsas eller inte, därför att det krävs pengar, kunskap och lokaler för att bygga upp ett skolbibliotek. Kuhlthaus taxonomi över skolbibliotekariens pedagogiska roller speglar ett idealtillstånd i nivå fem.¹⁴⁶ Den rådgivande rollen för skolbibliotekarien som beskrivs, är ett önskvärt scenario som är värt att sträva efter, men kräver resurser, som inte finns i alla lägen. Det uttrycks i vår undersökning som att det finns annat som har högre prioritet. Våra respondenter menar, som vi tolkat det, att stadsbiblioteket kan fylla skolbibliotekets roll. Vi menar att de inte har möjlighet att vara en sådan resurs., men samarbetet och tillgängligheten kan troligen förbättras med en gemensam planering

Vi ser det som att synen på skolbibliotekets pedagogiska roll, i vår undersökning, hänger samman med skolans ekonomi. Den pedagogiska rollen får kliva åt sidan för andra mer trängande behov. Det finns annat som har högre prioritet. Frågan om skolbibliotekets roll prioriteras inte i nuläget enligt rektor och de intervjuade lärarna men det sägs ändå att fanns inte stadsbiblioteket, skulle skolan behöva ompröva sina beslut angående skolbibliotekets roll. Det tolkar vi som att de inser att det har stor betydelse för utbildningens kvalitet. Här kanske en nationell bibliotekspolitik kunde vara behjälplig med att klargöra skolbibliotekens pedagogiska roll och betydelse för skolarbetets kvalitetsmässiga innehåll.

¹⁴⁶ Kuhlthau, Carol, C 2004. *Seeking meaning: a process approach to library and information service*, s. 114-117. Se även kapitel 5.3 i vår undersökning

8. 2 Hur tänker rektor och lärare, kring informationskompetens, källkritik och bibliotekskunskap och hur arbetar man med detta i friskolan?

Kuhlthau beskriver informationssökningsprocessen som en modell i sex steg.¹⁴⁷ Vi har förstått det så att våra lärare introducerar uppgiften för eleverna, men att de inte stödjer elevernas i deras sökande av information. Det innebär att de befinner sig på steg ett i Kuhlthaus modell, den nivå då eleverna enligt Kuhlthaus studie, upplever mest osäkerhet och förvirring. Lärare 1 säger att de ibland tar kontakt med stadsbiblioteket, om eleverna har kört fast och behöver hjälp med att hitta information. Men denna lösning verkar vara högst sporadisk, enligt det som framgår i vår undersökning. För att eleverna ska använda andra källor än Internet har lärarna satt ett krav på att de ska ha med tryckta källor, vilket innebär att lärarna tittar på källförteckningen samt går efter rapportmallen när de rättar. Lärarna vet däremot inget om hur informationssökningen gått till, enligt vad vi fått fram i vår undersökning. Eleverna får lektioner i bibliotekskunskap, men de lär sig inte hur man målinriktat kan använda sig av biblioteket, eller någon ny undersökningsmetod.¹⁴⁸ Lektioner i bibliotekskunskap, består av en guddad tur på stadsbiblioteket. Lärarna har inget organiserat samarbete med bibliotekarierna på stadsbiblioteket. De kontaktar biblioteket när de anser att eleverna inte får fram tillräcklig och tillförlitlig information via Internet. De får hjälp av tillmötesgående personal som säkert gör det som är möjligt att göra för att hjälpa till. Vår uppfattning är att det ändå inte är tillräckligt, eftersom det, som vi tror, blir fråga om att visa eleverna till rätt hylla och rätt litteratur för att lösa uppgiften. Bibliotekarierna blir mer av organisatörer och positionsangivare.¹⁴⁹ Vi menar att det inte finns tid till att gå igenom texter och hitta relevant information, för att mildra effekterna av den osäkerhet som Kuhlthau menar att eleverna genomgår i sin informationssökning. Vi tror att eleverna ofta blir lämnade ensamma i sitt sökande av information, precis som Limberg har konstaterat i sin forskning.¹⁵⁰

Studieteknik ingår som ett återkommande inslag under hela utbildningstiden för elever på friskolan och i det ingår utbildning i ett källkritiskt tänkande, menar rektor och lärare. Det görs en värdering av källor, enligt både Lärare 1 och Lärare 2. Lärarna uppmanar eleverna att undvika källor som Wikipedia, som de anser är en opålitlig källa. Skolwebben är ett bättre alternativ, menar de. Enligt lärarna och rektorn är det självklart att källkritik lärs ut, men vi har inte fått klart för oss på vilket sätt det görs.

Datorn är elevernas arbetsredskap. Enligt respondenterna, ägnar skolan mycket tid åt att lära elever att sälla textmassor, men de har ingen egentlig undervisning när det gäller att hantera informationssystemen, vad vi har förstått. Det innebär att eleverna, precis som Limberg påtalat, ofta ställs ensamma i sin informationssökning.¹⁵¹ Därför menar vi att de kan få svårare att utveckla den informationskompetens som uttrycks som viktig för lärandet. Nilsson menar att informationskompetenta människor har lärt sig hur man lär sig. De har kunskap om hur informationen är organiserad och hur den går att återfinna. Forskning av Alexandersson & Limberg m.fl. har visat, att lärare tror att elever har större färdigheter i att hantera Internet och den information som finns tillgänglig där, än vad

¹⁴⁷ Se Kapitel 5.4 Tidigare forskning

¹⁴⁸ Limberg 1990. s. 83.

¹⁴⁹ Se kapitel 5.3 Tidigare forskning

¹⁵⁰ Limberg, Louise 2003b. *Skolbibliotekets pedagogiska roll – en kunskapsöversikt*, s. 88.

¹⁵¹ Limberg, Louise 2003b. s. 88.

som faktiskt är fallet.¹⁵² I vår undersökning, kommer vi fram till samma slutsats som Alexandersson & Limberg m.fl. De menar att källkritik bör läras ut och att det bör ske i samarbete mellan elever, lärare och skolläring. Finns det ett sådant samarbete, underlättar det betydligt för elever att få fram adekvat information för att lösa uppgifter både i skolan och på sin fritid. Det får ett redskap som gör det möjligt för dem att lära för livet, menar vi. Eleverna i vår undersökning får en guddad tur i det närliggande biblioteket så att de kan hitta till rätt hylla och rätt bok men det gör dem inte informationskompetenta. Vi ställer oss tveksamma till om de verkligen får den kunskap de behöver för att sortera, välja och sovra information. Då datorn och Internet är elevernas huvudsakliga informationskälla, utöver kurslitteraturen, är det inte självklart att de känner till verktygen för en effektiv informationssökning, menar vi.

Rektorn uttrycker vikten av att inte lära för stunden, utan för livet och vi ser det som betydelsefullt att eleverna får tillgång till de verktyg som behövs i form av resurser. Med resurser menar vi tillgång till fler databaser och mest av allt ett eget skolbibliotek med en anställd skolbibliotekarie som kan vägleda i informationsfrågor och mildra effekterna av den osäkerhet som enligt Kuhlthaus forskning är en stor del i elevers informationssökningsprocess. Att använda sig av huvudbiblioteket är inte tillräckligt menar vi. Det blir troligen svårt för stadsbibliotekarierna att avsätta tillräckligt mycket tid för att eleverna ska finna och återvinna relevant information för att lösa sina problem och uppgifter och skapa ny kunskap.

Internet och webben har ändrat människors sätt att söka information. Det är inte längre enbart skolans egen litteratur som ger svaren på de frågor som ställs. Det finns ett informationsöverflöd som måste kunna hanteras. Informationssökning är en process som kräver färdigheter i att sovra och kritiskt granska information. Det primära är att vara läskunnig.¹⁵³ Det gäller även att kunna hantera systemen där informationen finns, system som behöver vara tillgängliga då eleverna behöver dem. Med system menar vi här både databaser, bibliotek och bibliotekarier i samverkan med lärare och rektor. Det bör inte vara så att det är upp till varje skola att avgöra om och hur arbetet med källkritik och informationskompetens ska göras, vilket det är idag, i vår undersökning. Källkritik lärs naturligtvis ut, enligt rektor. Lärarna i vår undersökning uttrycker också att eleverna får lära sig att tänka källkritiskt och det är inget vi kan säga emot. För att göra bedömningen om hur de arbetar med det rent praktiskt skulle vi behöva göra en ny undersökning med en inriktning på informationskompetens.

I vår undersökning har rektor och lärare en övertro på eleverna som informationsspecialister. De menar att eleverna är bättre på att hantera datorer än både rektor och lärare i vår undersökning och många andra vuxna. Att vara duktig på datorer är inte att jämföra med att vara bra på att hitta rätt information vid rätt tillfälle och för rätt ändamål, menar vi. Vi tror att lärarna blandar ihop begreppen informationskompetens med datorkompetens och att de tillskriver eleverna egenskaper som de inte har.

¹⁵² Se kapitel 5.4 *Tidigare forskning*

¹⁵³ Se kapitel 5.2 *Tidigare forskning*

8. 3 Vilken strategi har skolan för att nå upp till målen för läsförmåga och läsförståelse, som finns formulerade i Lpf 94?

Friskolan i vår undersökning har ingen uttalad strategi för att främja läsförmåga och läsförståelse. Mentorskap och närhet till eleverna i lärandesituationer, som vår skola har som ledord, räcker inte till, med avseende på läsförmåga och läsförståelse, som vi ser det. Att ge lärare utbildning för att vara redskapen som ska hantera elevers problem i skolan kan vara ett sätt att lösa problemet, men vi tycker inte att det räcker. Som vi uppfattar det, lämnar rektorn över ansvaret i frågan till lärarna och menar att det är lärarna som vet hur målen nås. Det krävs, som vi ser det, och som forskning visat, ett samarbete mellan rektor och lärare, där det handlar om att definiera vad skolan vill åstadkomma och vilka nödvändiga åtgärder som behövs för att komma fram till dessa mål.¹⁵⁴ Rektor har enligt Lpf 94 det övergripande ansvaret för verksamheten.

Friskolan anser sig inte ha några problem att nå upp till målen för läsförmåga, läsförståelse och läslust. Rektor och lärare anser att de inte behöver ha ett eget skolbibliotek för att nå upp till kursmålen, då de har valt att använda sig av ett närliggande stadsbibliotek och anser att det räcker för att fylla de behov de har. Forskning har visat att ett välutrustat bibliotek med utbildad personal främjar elevers lärande,¹⁵⁵ och vi väljer att tro på det, även om våra respondenter påstår att det går att nå upp till målen i Lpf 94 och målen för de enskilda ämnena utan att ha ett skolbibliotek på skolan. Eftersom vi som tidigare nämnts, inte gjort någon sådan undersökning, så kan vi inte helt avfärda att det faktiskt är möjligt att nå målen utan ett skolbibliotek. Men vi håller det för osannolikt att Internet och några få databaser kan ersätta ett skolbibliotek med utbildad personal.

Kursmålen för godkänt i Svenska A och Svenska B, innebär att eleven måste kunna uttrycka sig i tal och skrift. Eleven ska kunna läsa facklitteratur och skönlitteratur, kunna inhämta information från bibliotek och databaser. I Svenska B ska eleven ha inblick i författarskap i olika epoker och kunna tillägna sig litteratur från olika kulturer och epoker.¹⁵⁶ Friskolan köper in klassiker till svenskan och engelska romaner i olika svårighetsgrader, och eleverna har tillgång till egna läroböcker. Skolan gör inköp av litteratur som är gemensam för alla skolor av den här typen, så att det finns en samstämmig grund för alla friskolor inom koncernen, när det gäller läromedel.

Lärare 1 och Lärare 2 tror inte att besöken på stadsbiblioteken, främjar elevernas läslust, och tror inte att eleverna går till stadsbiblioteket på fritiden. Lärare 1 och Lärare 2 tror inte heller på att eleverna skulle läsa mer om de hade tillgång till ett skolbibliotek. Vi uppfattar att Lärare 1 och Lärare 2 menar att de elever som redan läser mycket på fritiden, de fortsätter, men det är svårt och nästan omöjligt för skolan att få eleverna som inte är intresserade av litteratur att läsa på sin fritid. Däremot tror Lärare 2 att om skolan kunde erbjuda dagstidningar till eleverna, så skulle eleverna läsa dem. Vi tycker att det är motsägande, då elevernas bristande intresse för dagstidningar tros bero på bristande

¹⁵⁴ Se kapitel 5.1 *Tidigare forskning*

¹⁵⁵ Se kapitel 5.1 *Tidigare forskning*

¹⁵⁶ Se kapitel 4.2.4

tillgång, men att elevernas bristande intresse för litteratur, inte skulle bero på bristande tillgång på böcker?

Forskningen visar att läsförmågan hos elever i nionde klass har försämrats under de senaste 10 åren. Det har visat sig finnas ett samband mellan välförsedda skolbibliotek och god läsförmåga hos eleverna. Forskning om barns läsning, visar att elever i skolor utan skolbibliotek läser hälften så mycket som elever som går i skolor som har skolbibliotek. Tillgång till skolbibliotek påverkar elevernas nöjesläsning. Längre öppettider och stort mediebestånd på skolbiblioteken, ökar läsandet.¹⁵⁷ Då friskolan inte väljer att satsa på skolbibliotek, blir lärarna de aktörer som måste agera för att främja läsförmågan, menar vi. Därför blir vi oroliga då Lärare 1 och Lärare 2 inte ser sig själva och skolan som de största aktörerna för att främja elevernas läsförmåga. Vi tolkar det som att Lärare 1 och Lärare 2 ser på läsningen som en fritidssysselsättning, som ligger utanför skolans påverkan och engagemang. Vi tycker det är en beklaglig inställning, då läsförmågan hos eleverna påverkar resten av deras inläring och fortsatta studier/studieresultat.

Studieresultat mäts via betygen. Betygen är enligt Ågerup, en dålig värdeomätare på måluppfyllelse, därför att kriterierna för hur betygen sätts varierar från skola till skola. Han förordar samma prov för alla skolor för att se hur väl de satta betygen speglar verkligheten. I undersökningar visar det sig att det inte är någon större skillnad på friskoleelevers kunskaper jämfört med elever i den kommunala skolan. Därför anses det inte vara motiverat med de högre betyg som friskolor ofta ger. Ågerup menar också att det finns friskolor med motiverat höga betyg, därför att elever med hög studiemotivation sökt sig dit och därför att lärare sätter eleverna i fokus. I vår undersökning kan vi inte säga något om hur väl betygen speglar den måluppfyllelse som rektor och lärare säger finns. Anledningen till att vi ändå valde att ta med hans resonemang är att betygen är de värdeomätare vi har på måluppfyllelse och trots att vi inte har gjort några sådana undersökningar kan det vara ett ämne för vidare forskning.

Våra respondenter menar att eleverna kan nå kursmålen med hjälp av stadsbiblioteket. I vår undersökning, menar vi att vi kan påstå, att skolan/lärarna/eleverna är beroende av stadsbiblioteket för att nå upp till kursmålen. Vi är däremot tveksamma till de allmänt formulerade styrdokumenterna som inte pekar på vägen fram till kursmålen.

Friskolorna kan indelas i tre grupper.¹⁵⁸ Vår friskola tillhör gruppen *Företagarna* och ingår i en koncern. I övrigt skiljer sig inte skolans verksamhet mycket från den kommunala skolan, enligt det vi har förstått. De resultat vi fått fram här kan ha sett helt annorlunda ut om vi till exempel undersökt en friskola ur gruppen *Idealisterna* som ofta har en speciell inriktning och drivs av en stark övertygelse. Då kanske skolledningen har varit angelägen om att tillhandahålla ett eget skolbibliotek för att ge eleverna tillgång till den litteratur som passar, enligt deras rådande pedagogiska inriktning.

¹⁵⁷ Nilsson, Monica 2007. *Informationsfärdighet i praktiken: Skolbibliotekarie och lärare i samverkan*, s. 206-207.

¹⁵⁸ Se kapitel 4.1

Vår undersökning visar att:

- Rektor och lärare ser på skolbibliotekets roll främst som materialförsörjare, där böckerna står på hyllan och eleven orienterar sig själv. Detta motsvarar de två lägsta nivåerna på Louise Limbergs analys av skolbibliotekets roll.
- Rektorn och lärarna ser på skolbibliotekariens roll som en organisatör, positionsangivare och identifierare, vilket motsvarar de första tre nivåerna i Carol Kuhlthaus taxonomi.
- Friskolan använder stadsbiblioteket som skolbibliotek. Friskolan och stadsbiblioteket har ingen gemensam plan, utan man använder biblioteket sporadiskt och bokar guidning för eleverna under första året.
- Friskolan säger att de jobbar med informationskompetens, källkritik och bibliotekskunskap. Det visar sig att lärarna presenterar uppgiften och tittar på resultatet. Men på vägen dit, är eleverna ensamma. Friskolan tillhandahåller mallar, och enstaka databaser. Rektorn anser att eleverna är bättre än skolpersonalen på att söka information på Internet. De tillskriver dem en informationskompetens som vi anser att de saknar i stor utsträckning. Bibliotekskunskap ges vid några få enstaka tillfällen på stadsbiblioteket.
- Friskolan anser sig inte ha några problem med att nå målen gällande läsförmåga och läsförståelse. Lärarna köper in klassiker till skolan. De intervjuade lärarna tror inte att ett skolbibliotek skulle öka läslusten hos eleverna. De tror inte heller att eleverna söker sig till stadsbiblioteket på fritiden. De elever som redan är intresserade av att läsa fortsätter, men de elever som inte läser, anser rektorn och de intervjuade lärarna, vara omöjliga att inspirera.
- Friskolan anser att de når upp till målen i Lpf 94 och kursplanerna utan ett skolbibliotek. De anser att friskolan och dess elever kan använda sig av stadsbiblioteket, och behöver därför inget eget skolbibliotek. Beslutet om att inte ha ett skolbibliotek handlar även om att kostnaden för att starta upp ett skolbibliotek är stor. Lokalbrist är ytterligare en anledning till att friskolan inte satsar på skolbiblioteket.

Slutord

Om vi hade undersökt en annan skola hade det troligtvis gett ett annat resultat, vilket i sig är en del av problematiken. I dag finns det inga generella regler för hur ett skolbibliotek ska se ut eller vilka uppgifter det har. Kommunen ansvarar för skolbibliotek på de kommunala skolorna, men vem som ska ansvara för skolbibliotek på de fristående skolorna är inte klart. Nu är det upp till varje skola att avgöra skolbiblioteksfrågan, vilket ger en ojämlig fördelning av resurser. Vi anser att friskolan inte skulle kunna nå upp till

målen utan stadsbiblioteket. Rektorn och lärarna har valt att se på stadsbiblioteket som den resurs som ett skolbibliotek skulle kunna vara. Vi tycker det skulle vara intressant att forska vidare på hur folkbiblioteken upplever friskolornas bristande satsning på skolbibliotek. Vi anser även att det skulle vara intressant att göra en större undersökning, där man kan få generella svar på varför man väljer att inte satsa på skolbibliotek. Det skulle även vara intressant att få med elevernas perspektiv.

Vi tycker att vi fått en förståelse för varför vår friskola inte väljer att satsa på skolbibliotek. Vi tror att rektorn och lärarnas syn på skolbibliotek har stor påverkan på valet om skolan satsar på skolbibliotek eller inte. Ekonomi och tillgång till lämpliga lokaler är också faktorer som spelar in. Men den största påverkan tror vi har med vår lagstiftning att göra. I dag regleras skolbiblioteken av bibliotekslagen, där det står att det ska finnas lämpligt fördelade skolbibliotek. Kommunen får själv tolka vad som är lämpligt, och hur ett skolbibliotek ska se ut. Då friskolorna inte drivs av kommunen så står de utanför bibliotekslagen. Vi anser att skolbibliotek inte ska vara ett val, utan en rättighet för eleverna. Om den nya skollagen innefattar skolbiblioteken och klargör vad som ska ingå i dess uppdrag, kan det komma att påverka synen på skolbibliotekens pedagogiska roll, även för friskolorna.

9. Sammanfattning

Vår uppsats som är en kvalitativ undersökning tillkom efter att vi tagit del av den debatt som följde Kulturrådets redovisning av skolbiblioteken i deras rapport: *Skolbiblioteken 2002*. Debatten handlade om friskolornas bristande satsning på skolbibliotek, då rapporten visade att 82 procent av friskolorna på gymnasienivå saknar skolbibliotek, jämfört med 12 procent av de kommunala gymnasieskolorna.

Skolväsendet och samhället har förändrats. En stor del av förändringen har med den snabba utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologin att göra. Livslångt lärande har blivit ett ledord i skolan, och det syftar till att eleven ska kunna vara förberedda för de utmaningar som väntar när de lämnar gymnasiet. Eleven ska kunna söka, granska och använda sig av information. Skolbiblioteket kan vara en resurs i att lära ut denna kunskap, så att eleverna får informationskompetens. Både kanslichefen och vice ordförande inom Friskolornas riksförbund, anser att det går att lösa på andra sätt. Folkbiblioteken kan nyttjas, då deras uppgift är att serva kommunens medborgare, vilket också innefattar friskolans elever. Datorer anses kunna ersätta skolbibliotek. Vi ifrågasätter om datorer och folkbibliotek verkligen kan ersätta ett skolbibliotek. Då det etableras allt fler friskolor och friskolorna på gymnasienivå är de som satsar minst på skolbibliotek tycker vi att det är ett högst aktuellt ämne att undersöka och att forska vidare på.

Syftet med uppsatsen var att ta reda på hur rektor och lärare på en fristående gymnasieskola utan skolbibliotek, såg på skolbibliotekets roll, och hur de klarade att nå upp till de mål som finns i Lpf 94 och kursplanerna utan ett skolbibliotek. Vi valde att använda oss av en kvalitativ metod för att vi ville försöka förstå varför friskolan väljer att inte satsa på skolbibliotek. Vi bestämde oss för att göra semistrukturerade intervjuer med rektor och två lärare på en friskola utan skolbibliotek. Valet av friskolan var ett bekvämlighetsurval. Vi använde oss i huvudsak av Louise Limbergs analys över skolbibliote-

kets roll, och Carol Kuhlthaus taxonomi över skolbibliotekariens pedagogiska roll för att analysera vårt resultat. De båda forskarna tillsammans, menar vi, belyser problematiken kring skolbibliotekets/skolbibliotekariens pedagogiska roll. Deras forskning visar också att skolbiblioteket/skolbibliotekarien har en betydelsefull funktion för att hjälpa elever att återfinna och värdera källor. Elever behöver utveckla en informationskompetens för studier, för ett framtida yrkesliv, men även för fritiden och för livet, i en vardag som blir mer och mer digitaliserad.

Vår undersökning visar att rektor och lärare ser på skolbiblioteket främst som en materialförsörjare, där böckerna står på hyllan och eleverna orienterar sig själva. De ser på skolbibliotekarien som en som organiserar, pekar ut och identifierar resurserna i biblioteket. Friskolan använder sig av stadsbiblioteket som den resurs som ett skolbibliotek skulle kunna vara. Friskolan anser att de når upp till målen i Lpf 94 och kursplanerna, utan att ha ett eget skolbibliotek. Vi anser att de inte skulle nå upp till målen utan stadsbiblioteket och dess personal. Ekonomin och bristen på lämplig lokal är faktorer som påverkar valet att satsa på skolbibliotek eller inte i vår undersökning. Den största påverkan på friskolors vilja att satsa på skolbibliotek, tror vi kan hänvisas till bristen på tydliga lagar och regler för att det ska finnas skolbibliotek på varje skola och hur ett skolbibliotek ska se ut, vilket kanske den nya skollagen kan klargöra.

10. Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Intervjuer med Lärare och rektor vid en friskola [08-10-24]
Ljudupptagningarna av intervjuerna finns i författarnas ägo.

Rapport 14 maj 2009: Intervju med Jan Björklund
<http://playrapport.se/#/video/1556866> [09-06-13]

Tryckta källor

Bibliotek behöver kärlek: Sverige behöver en nationell bibliotekspolitik! (2008). Svensk Biblioteksförning.

http://www.librarylovers.se/material/Bibliotek_behover_karlek.pdf [09-05-02]

Bibliotekslag: SFS 1996:1596 (1996). Stockholm: Fritzes.

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.

Cato, Carl (2008). Friskolor sparar in på skolbibliotek. *Dagens Nyheter*, 2008-01-17
<http://www.dn.se/kultur-noje/friskolor-sparar-in-pa-skolbibliotek-1.564053>
[09-05-11]

Cato, Carl (2008). Kommunens ansvar att hjälpa friskolorna. *Dagens Nyheter*, 2008-01-17
<http://www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/faktaRender.jsp?fno=0&major=1&minor=733737> [08-09-05]

Davidson, Inger (2008). Bra bibliotek allas rätt. *Lärarnas tidning*, 2008-08-20
http://www.lararnastidning.net/LT_Output_2005.asp?ArticleID=400737&CategoryID=3617&ArticleOutputTemplateID=92&ArticleStateID=2&ParentID=&MenuItemID=&MenuItemID2 [09-05-03]

Debatt

<http://www.skolbibliotek.se/artiklar.htm> [09-06-14]

Friskolornas riksförbund
www.friskola.se

Förordning om fristående skolor: SFS 1996:1206 (1996) Stockholm: Fritzes.

Hell, Maud (2008). *Utveckla skolbiblioteket!: att starta och driva en bra verksamhet*. Lund: BTJ förlag

Hellman, Jonas (2000). *Det blommar i skolsverige*. Stockholm: Timbro.

IFLA/UNESCO: s riktlinjer för skolbibliotek (2004). Översättning: Adina Giselsson., Malmö: Pedagogiska centralen
<http://www.ifla.org/VII/s11/pubs/sguide02-se.pdf> [08-10-18]

Johansson, Hanna 2008. *Friskolor sparar in på skolbibliotek - kommentar från skolbiblioteksförningarna*.
http://www.skolbibliotek.se/friskolor_kommentar.htm [09-05-11]

Kuhlthau, Carol Collier (1993). *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. Norwood, N.J.: Able.

Kuhlthau, Carol Collier (2004). *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. 2. ed. Westport, Conn.: Libraries Unlimited.

Library Lovers

<http://www.librarylovers.se/> [09-05-18]

Limberg, Louise (1990). *Skolbibliotek för kunskap och skapande: ett idé- och service-material för lärare och bibliotekarier om biblioteket i undervisningen*. 1. uppl. Stockholm: Utbildningsförl.

Limberg, Louise (2003a). *Att söka information för att lära: en studie av samspel mellan informationssökning och lärande*. 3.tr. Borås: Valfrid

Limberg, Louise (2003b). *Skolbibliotekets pedagogiska roll: en kunskapsöversikt*. 2. uppl. Stockholm: Statens skolverk

Lindqvist, Kristin (2007). *Nyhetsbrev: Elever ska garanteras en digitalkompetens*. Skolverket <http://www.skolverket.se/sb/d/1818/a/8942> [09-05-03]

Läroplan för de frivilliga skolformerna: Lpf 94: gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda. (2006). Stockholm: Skolverket.
Tillgänglig : <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1071> [09-05-03]

Nilsson, Monica (2007). *Informationsfärdighet i praktiken: skolbibliotekarie och lärare i samverkan*. Lund: BTJ förlag

Ornbrant, Rolf (red.) (2001). *Fristående grundskolor*. Stockholm: Norstedts juridik

Problembaserat lärande: något för grundskolan och gymnasiet /Bo Jerdmyr, Per-Olov Olsson, Roger Törnert och Maria Åkesson (1999). Solna: Ekelund

Skolbiblioteken. 2002. (2003). Stockholm: Statens kulturråd

Även tillgänglig:

http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2003/Skolbiblioteken_2002.pdf
[08-11-15]

Skolbibliotek för alla: Förslag från Folkpartiet liberalerna i riksdagen (2008). Folkpartiet Liberalerna
http://www.folkpartiet.se/ImageVault/Images/id_3370/ImageVaultHandler.aspx
[08-09-05]

Skollag: SFS 1985:1100 (1985). Stockholm. Allmänna Förl.

Skolverket (2009-01-09)
www.skolverket.se [09-05-03]

Skolverket. (2009-01-09). *KURSINFO: Nationella program*. Skolverket.
[www.skolverket.se/ Kursplaner & betyg/ Kursplaner & betygskriterier/ KURSINFO](http://www.skolverket.se/Kursplaner%20amp%20betyg/Kursplaner%20amp%20betygskriterier/KURSINFO)
[09-05-03]

Skolverket. (2009-01-09). *KURSINFO: Projektarbete*. Skolverket
[www.skolverket.se/ Kursplaner & betyg/ Kursplaner & betygskriterier/ KURSINFO](http://www.skolverket.se/Kursplaner%20amp%20betyg/Kursplaner%20amp%20betygskriterier/KURSINFO)
[09-05-03]

Skolverket. (2009-01-09). *KURSINFO: Samhällskunskap A*. Skolverket
[www.skolverket.se/ Kursplaner & betyg/ Kursplaner & betygskriterier/ KURSINFO](http://www.skolverket.se/Kursplaner%20amp%20betyg/Kursplaner%20amp%20betygskriterier/KURSINFO)
[09-05-03]

Skolverket. (2009-01-09). *KURSINFO: Svenska A*. Skolverket
[www.skolverket.se/ Kursplaner & betyg/ Kursplaner & betygskriterier/ KURSINFO](http://www.skolverket.se/Kursplaner%20amp%20betyg/Kursplaner%20amp%20betygskriterier/KURSINFO)
[09-05-03]

Skolverket. (2009-01-09). *KURSINFO: Svenska B*. Skolverket
[www.skolverket.se/ Kursplaner & betyg/ Kursplaner & betygskriterier/ KURSINFO](http://www.skolverket.se/Kursplaner%20amp%20betyg/Kursplaner%20amp%20betygskriterier/KURSINFO)
[09-05-03]

Skolverket (2009). *Pressmeddelande: Fler gymnasieelever och gymnasieskolor än någonsin*. Skolverket, 2009- 02-20.
<http://www.skolverket.se/sb/d/2573/a/14935;jsessionid=168CC3A0CA1F2F19B14B62D10DCBBDB0> [09-05-04]

Statens Kulturråd. (Jan Kärrö, Webbred.).
www.kulturradet.se [09-05-02]

Stribe, Birgitta (2007). *Skolbibliotek: en pedagogisk resurs i undervisningen*. Lund: BTJ förlag

Svenska Uneskorådet
<http://www.unesco-sweden.org> [09-04-08]

Svenska Uneskorådets skriftserie 2/2000
<http://www.unesco-sweden.org/shared/pdf/tv%E500version2.pdf> [090408]

Svensk Biblioteksförning
<http://www.biblioteksforeningen.org/fakta/forskning/statistik.html> [09-05-17]

Sveriges regionala skolbiblioteksföreningar (2009-05-03). (Annette Holmqvist, Web-
bansv.).
www.skolbibliotek.se [09-05-03]

Sverige – så in i Norden efter: En jämförelse av nationell bibliotekspolitik i Danmark, Finland, Norge och Sverige (2007). Stockholm: Svensk Biblioteksforening
http://www.biblioteksforeningen.org/organisation/dokument/pdf/Sverige_Norden_etter.pdf [08-10-18]

Taxonomi. Nationalencyklopedin (2009). *Nationalencyklopedins Internettjänst*, NE.se.
<http://ne.se.lib.costello.pub.hb.se/sok/Taxonomi?type=NE> [09-05-11]

Textflytt och sökslump: informationssökning via skolbibliotek / Mikael Alexandersson, Louise Limberg, Annika Lantz-Andersson, Mimmi Kylemark (2007). 2., rev. uppl. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
Även tillgänglig: www.skolverket.se/publikationer [09-05-03]

Westlund, Johanna (2008). Många skolor utan bibliotek. *Göteborgs-Posten* 2008-03-05
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=121&a=405770> [08-09-23]

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Zmuda, Allison & Harada, Violet H. (2008). *Librarians as learning specialists: meeting the learning imperative for the 21st century*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited

Ågerup, Karl (2006). *Barnens marknad: berättelser från den fria skolan*. Stockholm: Ordfront

Bilaga 1. Intervjuguide skolledare

1. Berätta lite om din bakgrund till din yrkesroll som skolledare?

Utbildning, om lärare, vilken utbildning?

Tidigare yrken?

Anser du har nytta av utbildning och tidigare yrkeserfarenhet?

Hur länge som skolledare på den här skolan?

Andra skolor?

Om andra skolor, hade de skolbibliotek?

2. Vilken pedagogik har ni på skolan?

Någon speciell inriktning?

Arbetsätt?

Kunskapssyn?

3. I Lpf 94 uttrycks det att huvuduppgiften för skolan är att lära eleverna hur de tillägnar sig och utvecklar kunskap. Eleverna ska få kunskaper som hjälper dem att kunna orientera sig i en föränderlig verklighet. I det stora informationsflödet i samhället, ska eleven få kunskaper i att finna, tillägna sig och använda ny kunskap. Eleverna ska närma sig det vetenskapliga arbetet, genom att träna sig i att tänka kritiskt och granska fakta.

Hur lär ni era elever det/informationsfärdighet?

Söka/kritiskt granska/utvärdera svaren

Undervisas de i informationssökning? På vilket sätt?

4. Hur får eleverna tag i material till sina arbeten?

Internet (webben)?

Databaser som ni har köpt in/skaffat licens till?

Böcker?

Samarbete med näringslivet?

Närliggande bibliotek?

Annat?

5. Vem ansvarar för inköp av böcker och andra medier?

Är det lärarna själva som bestämmer vilket material som ska köpas in?

Eller sker det i samråd mellan dig och lärarna?

6. Hur främjar ni läslusten?

Lpf94• se till att eleverna tillägnar sig bok- och bibliotekskunsk...

Sker det genom en medveten satsning i flera ämnen, med tanke på att läsförmågan hos elever har minskat...?

Eller ligger ansvaret för läsning på svenskämnet?

7. Lpf 94

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan skall

- hjälpa elever som har behov av särskilt stöd och
- samverka för att göra skolan till en god miljö för lärande.
- se till att eleverna tillägnar sig bok- och bibliotekskunskap....

Hur hjälper ni de elever som behöver extra stöd, när det gäller läsning?

Särskilda media? Inlästa böcker? Daisy(förklara vid behov)?

Stödinsatser från lärare?

8. Hur har ni tänkt och resonerat kring skolbiblioteksfrågan på er skola?

Vilka för- respektive nackdelar tycker du det finns med att inte ha ett skolbibliotek?

Finns det något samarbete mellan rektor och lärare – angående inköp av media och planering av studier?

Bibliotekslagen (SFS 1996:1596)

- *”Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildning.”*

Debatt:

- *”Många friskolor satsar nog hellre på extra datorer - det är ju också ett sätt att söka information” (uttalande av Claes Bromander, vice ordförande för Friskolornas riksförbund)¹⁵⁹*
- *Friskolornas riksförbunds kanslichef Carl-Gustaf Stawströms svar på frågan om varför så få friskolor har egna bibliotek svarar "Man behöver inte ha ett eget bibliotek". Det är folkbibliotekens "uppgift att vara till lags" och att följderna med att delar av beståndet töms av friskolorna, är kommunerna eller de lokala bibliotekens problem.*

¹⁵⁹ Westlund, Johanna 2008. Många skolor utan bibliotek.

9. Vad tror du om en nationell bibliotekspolitik?

Danmarks bibliotek har en statlig myndighet, som samarbetar med departementen. Där finns tydliga mål och strategier för bibliotekens utveckling och funktion.

Finland har satt upp liknande mål och visioner. Även Norska bibliotek har fått en myndighet, som tillsammans med arkiv och museer, arbetar på liknande sätt.

Svensk Biblioteks förening och generalsekreterare Niklas Lindberg, vill gärna se en liknande utveckling i Sverige. Vi behöver också karta och kompass in i kunskapssamhället, som han uttrycker det.

Målen och strategierna bör ur ett rättviseperspektiv, utformas så att alla elever, oavsett skolform, kommun, biblioteksform eller befolkningsgrupp får samma rätt att nyttja de resurser som finns tillgängliga.¹⁶⁰

Biblioteken i Danmark satsar på att ge användarna vad de behöver, anpassat till den teknologiska utvecklingen av idag. De ser det som viktigt att biblioteken framstår som en plats där det där det finns informations- och kunskapskompetens och där det går att få information av kvalitet. Konceptet är utbud baserat på efterfrågan, som ett led i att nå konkurrenskraft. I Danmark menar man att en bristande samordning leder till slöseri med resurser. Deras ledord är: kvalitet, holism, effektivitet och funktionsuppdelning.

¹⁶⁰ Library Lovers

Bilaga 2. Intervjuguide lärare

1. Berätta lite om din bakgrund till din yrkesroll som lärare?

Vilket ämne undervisar du i?

Hur länge har du jobbat som lärare?

Hur länge på denna skola?

Vilken utbildning har du?

Har du jobbat på någon annan skola?

Fanns det skolbibliotek på den skolan?

2. Vilken pedagogik har ni på skolan?

Någon speciell, typ Waldorf, Montessori...,

Arbetsätt?

Kunskapssyn?

3. I Lpf94 uttrycks det att huvuduppgiften för skolan är att lära eleverna hur de tillägnar sig och utvecklar kunskap. Eleverna ska få kunskaper som hjälper dem att kunna orientera sig i en föränderlig verklighet. I det stora informationsflödet i samhället, ska eleven få kunskaper i att finna, tillägna sig och använda ny kunskap. Eleverna ska närma sig det vetenskapliga arbetet, genom att träna sig i att tänka kritiskt och granska fakta.

Hur lär ni era elever det/informationsfärdighet?

Är det något som ni lärare diskuterar med rektor?

Får eleverna ofta uppgifter som de ska söka information/material till?

Var och hur söker eleverna?

Böcker?

Skolans egna?

Databaser?

Internet?(Webben)

Hur redovisas det?

Får eleverna någon undervisning i hur de söker?

Om nej – förklara

Om ja - Hur går den utbildningen till?

4. Hur har ni tänkt och resonerat kring skolbiblioteksfrågan på er skola?

5. Hur ser du på biblioteket som pedagogisk resurs?

I en Brittisk enkätundersökning (*mediators of resources* Heeks 1994, s.29) visade det sig att hela 85% av lärarna uppfattar bibliotekarien som materialförsörjare och trivselfaktor i biblioteket och inte som en pedagogisk resurs.¹⁶¹

Ser lärare - på vår friskola - bibliotekarier som materialförsörjare?

6. I kursplanen för Svenska A & B står det i målen att eleven ska kunna inhämta information från bibliotek och databaser, samt kunna tillägna sig litteratur. Hur når era elever det målet?

7. Har ni samarbete med något bibliotek, och hur långt är det dit?

Går eleverna automatiskt dit eller uppmanar ni dem att gå dit?

Vet biblioteket när ni kommer, vilka kurser ni läser?

8. Hur ofta går eleverna dit, tror du?

Tror du att dom går dit mer på fritiden än elever som har skolbibliotek?

9. Vilka för- respektive nackdelar ser du med att skolan inte har skolbibliotek?

10. Anser du att Internet (webben) och skoldatabaser kan ersätta ett skolbibliotek med utbildad personal?

Om ja- berätta hur du tänker?

Om inte – vilket är det främsta problemet som du ser det?

Skulle du vilja ha ett skolbibliotek på skolan?

Om du hade jobbat på en skola med skolbibliotek tidigare, vilken skillnad är det?

Tror du eleverna skulle läsa mer om ni hade eget skolbibliotek?

Ja/nej - berätta

11. Vad tror du om en nationell bibliotekspolitik?

Danmarks bibliotek har en statlig myndighet, som samarbetar med departementen. Där finns tydliga mål och strategier för bibliotekens utveckling och funktion.

Finland har satt upp liknande mål och visioner. Även Norska bibliotek har fått en myndighet, som tillsammans med arkiv och museer, arbetar på liknande sätt.

¹⁶¹ Limberg, Louise 2003b. *Skolbibliotekets pedagogiska roll – en kunskapsöversikt*. s.48

Svensk Biblioteksörening och generalsekreterare Niklas Lindberg, vill gärna se en liknande utveckling i Sverige. Vi behöver också karta och kompass in i kunskapssamhället, som han uttrycker det. Målen och strategierna bör ur ett rättviseperspektiv, utformas så att alla elever, oavsett skolform, kommun, biblioteksform eller befolkningsgrupp får samma rätt att nyttja de resurser som finns tillgängliga.¹⁶²

Biblioteken i Danmark satsar på att ge användarna vad de behöver, anpassat till den teknologiska utvecklingen av idag. De ser det som viktigt att biblioteken framstår som en plats där det där det finns informations- och kunskapskompetens och där det går att få information av kvalitet. Konceptet är utbud baserat på efterfrågan, som ett led i att nå konkurrenskraft. I Danmark menar man att en bristande samordning leder till slöseri med resurser. Deras ledord är: kvalitet, holism, effektivitet och funktionsuppdelning.

¹⁶² Library Lovers